

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Mateřský management sourozeneckých vztahů

Vypracovala: Markéta Húsková

Vedoucí práce: Mgr. Zdeňka Bajgarová, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 27. 4. 2018

.....
Húsková Markéta

Abstrakt

Název práce: Mateřský management sourozeneckých vztahů

Autor práce: Markéta Húsková

Vedoucí práce: Mgr. Zdeňka Bajgarová, Ph.D.

Počet stran: 72

Bakalářská práce se zabývá tématem mateřství. Především se zaměřuji na management sourozeneckých vztahů z pohledu matky. Toto téma je již několik let velmi aktuální a jeho popularita stále narůstá, a to i u široké veřejnosti, neboť téma ohledně efektivní výchovy dětí se dotýká nejen odborníku, ale především i samotných rodičů.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem matky dětí školního věku udržují pocit rovnosti a spravedlnosti přístupu k jednotlivým dětem. Jaké strategie matky používají k tomu, aby mezi svými dětmi vyřešily spory, jak budují pozitivní sourozenecký vztah a jak samy reflektují vlastní emoční vztah k jednotlivým dětem a svou zkušenost z primární rodiny.

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvalitativní šetření pomocí kazuistik neboli případových studií. Data jsem sbírala polostrukturovanými rozhovory se šesti matkami, jež mají alespoň dvě děti navštěvující první stupeň základní školy. Získaná data jsem zpracovala pomocí metody vyložení karet.

Ze získaných informací vyplývá, že nerovnoměrný přístup matek ke svým dětem se objevuje na vědomé i nevědomé úrovni. Také byl potvrzen negativní vliv diferenciálního rodičovství na vztahy mezi sourozenci. Primární rodina na každou matku silně působí a podílí se tak na utváření vlastního přístupu matky ke svým dětem.

Abstract

Thesis Title: Maternal management of sibling relationships

Thesis Author: Markéta Húsková

Supervisor: Mgr. Zdeňka Bajgarová, Ph.D.

Number of Pages: 72

The Bachelor thesis is focused on the topic of motherhood. My thesis is especially focused on maternal management of sibling relationships. This subject is a hot issue for many years, and the popularity of this subject is still growing. Not only the professional public is concerned about it. The effective parenting is interesting topic for general public and mainly for parents.

The aim of the research is to find out, how mothers of primary-school-age children deal with equally attitude and fair treatment of all of their offsprings. Which strategies help mothers to solve problems between siblings, which ways are mothers using to build siblings bond and how mothers as themselves reflect their emotional relationship to the individual children. How mothers reflect own experience from the primary family.

For my research I have chosen the qualitative method of case study. Data was collected by the semi-structured interviews of six mothers, who have at least two primary-school-age children. The data was analyzed using the case card method.

It was found that diferencial parenting occurs at the conscious and unconscious level. The negative influence of differential parenthood on siblings has also been confirmed. The primary family has a strong influence on every mother, so it contributes to forming a mother's own approach to her own children.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Zdeňce Bajgarové, Ph.D. za její trpělivost, ochotu, odborné vedení, poskytování cenných rad a podnětů při zpracování této bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat všem účastnicím výzkumu, které se na něm velmi ochotně podílely.

Obsah

1. Úvod	8
2. Výchovné styly	9
2.1 Typologie Maccobyové a Martina	9
2.1.1 Autoritativní styl výchovy	10
2.1.2 Autoritářský styl výchovy	10
2.1.3 Shovívavý styl výchovy	10
2.1.4 Zanedbávající styl výchovy	10
3. Sourozenecké konstelace	12
3.1 Charakteristika prvorozeného	12
3.1.1 Adlerova teorie	13
3.1.2 Lemanova teorie	14
3.2 Charakteristika prostředního dítěte	16
3.2.1 Adlerova teorie	16
3.2.2 Lemanova teorie	16
3.3 Charakteristika nejmladšího dítěte	18
3.3.1 Adlerova teorie	18
3.3.2 Lemanova teorie	18
3.4 Charakteristika jedináčků	20
3.4.1 Adlerova teorie	20
3.4.2 Lemanova teorie	20
4. Sourozenecká rivalita	22
4.1 Předcházení sourozenecké rivalitě při výchově	22
4.1.1 Komunikace	22
4.1.2 Řešení sourozenecké agrese	23
4.1.3 Srovnávání potomků	23
4.1.4 Nezasahování do sourozeneckých sporů	24
5. Diferenciální rodičovství	25
5.1 Diferenciální rodičovství a jeho dopady na dítě	25
5.2 Vnímání diferenciálního rodičovství v dospělosti	27
6. Rodinná triangulace	28
6.1 Vliv rodinné triangulace	28
7. Výchovná doporučení dle sourozeneckých konstelací	29
7.1 Výchova prvorozených a jedináčků	29

7.2	Výchova prostředních dětí	30
7.3	Výchova nejmladších dětí	31
8	Cíle bakalářské práce.....	32
8.1	Výzkumné otázky.....	32
9	Metodologie	33
9.1	Zvolený typ výzkumu	33
9.2	Výzkumný vzorek.....	33
9.3	Metoda sběru dat.....	34
9.4	Analýza dat.....	34
9.5	Etická otázka výzkumu	34
10	Výsledky.....	35
10.1	Kazuistiky	35
10.1.1	Kazuistika paní Adély	35
10.1.2	Kazuistika paní Patricie	39
10.1.3	Kazuistiky paní Světlany	41
10.1.4	Kazuistika paní Ivy.....	43
10.1.5	Kazuistika paní Hany	45
10.1.6	Kazuistika paní Barbory.....	47
10.2	Srovnání kazuistik.....	50
10.2.1	Vliv dětství matky na výchovu svých dětí.....	50
10.2.2	Strategie matek užívané pro vytváření pozitivního vztahu mezi sourozenci	55
10.2.3	Strategie řešení sporů	56
10.2.4	Preferenční vztah k jednomu ze svých dětí.....	57
10.3	Souhrn výsledků výzkumu.....	59
	Diskuze	62
	Závěr.....	64

1. Úvod

Citové pouto mezi matkou a dítětem je zřejmě tím nejsilnějším poutem, které se u nás u lidí objevuje. Tento vztah se vytváří už během těhotenství matky a po narození dítěte se ještě více prohlubuje. Dítě má přirozenou tendenci vyhledávat blízkost a kontakt s osobou, která o něj pečuje, což většinou bývá právě matka. Vzhledem k tomu, že se my lidé rodíme jako velmi nezralí jedinci s náročným a zdoluhavým vývojem, na rozdíl od jiných živočichů, je přítomnost matky během našich prvních let života pro nás velmi důležitá až nezbytná. Naše rané zkušenosti tak mají vliv prakticky na náš celý život, už samotné zkušenosti s rodiči souvisí s budoucností více, než si sami uvědomujeme.

V této bakalářské práci se věnuji právě tématu výchovy dětí a spíše se zaměřuji na různá úskalí, která mohou během různých situací nastat. Kromě vlivu rodičů na dítě dále popisuji i vlivy sourozenecké, především tedy dopad na osobnost člověka na základě jeho narození v rámci sourozenecké skupiny. Pozice, do které se dítě rodí, totiž ovlivňuje jeho vývoj a osobnost. Často se mezi sourozenci přirozeně objevuje sourozenecká rivalita, které se v této práci také věnuji. Jednu kapitolu jsem proto věnovala možným řešením sporů mezi sourozenci a doporučení, jak vůbec k více potomkům přistupovat, tak aby v rodině vládla spravedlnost a harmonie.

Při výchově více potomků poměrně často dochází k takzvanému diferenciálnímu rodičovství, což můžeme jinými slovy popsat jako rozdílné zacházení a rozdílný přístup ke svým dětem. Takový přístup má však negativní dopad na členy rodiny. Děti, které zažívají nespravedlivé zacházení, často trpí emocionálními a osobními problémy, obecně mají problémy při vytváření vztahů a především mají záporný vztah ke svým sourozencům. Diferenciální rodičovství může souviset i s fenoménem rodinné triangulace, které také věnuji jednu kapitolu.

V praktické části se věnuji rozhovorům se šesti matkami, které mají alespoň dvě děti. Zaměřujeme se na jejich výchovné strategie, popis vlastní výchovy, rané zkušenosti, společně probíráme výchovné způsoby vlastních rodičů, diferenciální přístup ke svým dětem či na sourozenecké vztahy a spory.

Tématu této bakalářské práce se věnuji kvůli tomu, že má především praktický přesah do denního života. Z mé strany se tedy nejedná o pouhé mapování vhodných přístupů ve výchově dětí, ale i o vzdělávání se a možné využití inspirace.

2. Výchovné styly

Výchovný styl je rodiči vytvářené emoční klima, v němž partneři vychovávají své potomky (Spera, 2005).

Jednu z nejznámějších typologií vytvořila Diana Baumrind, ta rozdělila výchovné styly na tři hlavní typy, a to na autoritářský výchovný styl, shovívavý výchovný styl a na autoritativní styl. Baumrindová popisuje autoritářský výchovný styl jako takový, který kontroluje a hodnotí chování dítěte. Autonomie dítěte je značně omezena, hranice jsou pevně nastaveny, po dítěti je vyžadována bezpodmínečná poslušnost. Shovívavý přístup rodičů se vyznačuje tím, že se rodiče řídí dle potřeb a přání dítěte. Tato výchova je založena především na vzájemné domluvě. Často však takto vychovávané děti mívají problémy s přijímáním potřeb druhých lidí. Autoritativní přístup využívají rodiče, kteří se snaží dítě orientovat racionálně. Těmto dětem rodiče vymezují jasné hranice, avšak jejich vlastní autonomie je rodiči oceňována, stejně tak jejich následné úspěchy a kvality (Miller, 2010).

2.1 Typologie Maccobyové a Martina

Maccobyová a Martin (1983) navazují na teoretický základ Baumrindové. Rodičovský styl výchovy formulují jako dvojdimenzionální, jedná se o dimenze vřelosti a dimenze požadavků. Do první dimenze autoři řadí vstřícnost, vřelost a vnímavost, díky nimž rodiče dítěti umožňují větší míru individuality. Jejím druhým pólem je její pravý opak tedy necitlivost či netečnost vůči dítěti. Ve druhé dimenzi, dimenzi požadavků, je zahrnut styl restriktivní neboli omezující, ve kterém jsou na dítě kladené požadavky. Dále ho můžeme popsat jako styl náročný, který se vyznačuje dohledem a kontrolou nad dítětem. Druhý styl v této dimenzi je popsán jako shovívavý, při kterém na dítě nejsou kladeny požadavky.

Autoři vytvářejí jednotlivé rodičovské styly dle míry interakce mezi těmito dvěma dimenzemi a dle jejich uplatněné realizace ve výchově. Čímž tedy vzniká Maccobyové a Martinův model čtyř typů výchovy. Zde přikládám vlastní tabulku prolínání těchto dimenzí, které utvářejí následně daný typ výchovy.

	Vřelost, vstřícnost vůči dítěti	Netečnost, necitlivost vůči dítěti
Náročný výchovný styl	Autoritativní rodič	Autoritářský rodič
Shovívavý výchovný styl	Shovívavý rodič	Zanedbávající rodič

Tabulka číslo 1: Maccobyové a Martinův model výchovy

2.1.1 Autoritativní styl výchovy

U Autoritativních rodičů se objevuje dimenze náročnosti a dimenze vřelosti. To znamená, že rodiče dítě kontrolují, ovládají a řídí, nikoli však omezují (Maccoby & Martin, 1983). Takto typická výchova je zaměřená na dítě, zahrnuje vysokou rodičovskou účast, projevy zájmu o dítě a aktivní účast na životě dítěte (Grolnick & Ryan, 1989). Mezi rodičem a dítětem funguje velmi dobře otevřená komunikace, rodič svému dítěti důvěřuje a pozitivně své dítě přijímá. Rodič však má vysokou kontrolu nad chováním dítěte, monitoruje ho, má povědomí o tom, kde jeho dítě je, s kým je a co dělá (Maccoby & Martin, 1983).

2.1.2 Autoritářský styl výchovy

Rodiče, kteří využívají autoritářského výchovného stylu, mají vysokou úroveň požadavků, a tedy od dětí mnoho požadují. Dimenzi vřelosti vůči vlastním dětem však mají nízkou. Tyto rodiče vykazují méně pozitivních vztahů se svými dětmi v porovnání s rodiči, kteří uplatňují výchovu autoritativní. Typické autoritářské rodičovství se vyznačuje nízkou důvěrou rodičů vůči svým dětem, stejně tak nízká je i angažovanost na životě dítěte. Tyto rodiče často zabraňují otevřené komunikaci, také uplatňují velmi přísnou výchovu (Maccoby & Martin, 1983). Autoritářské rodiny jsou navíc charakterizovány vysokou úrovní psychologické kontroly, kterou lze popsat z hlediska dospívajících jako pocit neustálého řízení rodičem a jako znevýhodnění. Adolescenti tuto výchovu hodnotí kriticky (Barber, 1996).

2.1.3 Shovívavý styl výchovy

Shovívaví rodiče mají vysokou úroveň vřelosti k dětem, naopak však vykazují nízkou úroveň požadavků. Obecně je jejich výchova soustředěna především na dítě, tyto rodiče jsou také velmi vřelí a dítě neomezují (Maccoby & Martin, 1983). Na rozdíl od autoritativního rodičovství je toto tolerantní shovívavé rodičovství charakterizováno výchovou bez požadavků a rodičovské kontroly. Rodiče charakterizovaní tímto rodičovským stylem nevyžadují zralé chování od svých dětí, ale umožňují jim chovat se samostatně a nezávisle (Baumrind, 1991).

2.1.4 Zanedbávající styl výchovy

Rodiče, kteří uplatňují zanedbávající výchovný styl, nejsou ke svým dětem ani citliví, ani po nich nic nevyžadují. Tedy tento výchovný styl postrádá, jak dimenzi vřelosti, tak

dimenzi požadavků. Typickým chováním těchto rodičů je nekontrolující postoj vůči svým dětem a celkový nezáměr o potomky. Nepodporují ani nepovzbuzují samoregulaci svých dětí a také často nedohlíží ani na jejich chování (Maccoby & Martin, 1983).

3. Sourozenecké konstelace

Každého člověka ovlivňují různé faktory, ty mohou být vrozené nebo mohou souviset s prostředím, ve kterém se daná osoba pohybuje. Tím nejvýznamnějším prostředím, jež jedince formuje, je prostředí vlastní rodiny, v tomto případě takzvané nukleární rodiny, tedy skupiny skládající se z rodičů a jejich potomků (Langmeier & Krejčířová, 2006). A právě v rámci rodiny hraje významnou roli pořadí narození, nazývané někdy sourozeneckou konstelací či rodinou konstelací, to dle Lemana (2008) částečně předurčuje osobnost člověka. Právě sourozenecká konstelace patří mezi takzvané nesdílené vlivy prostředí, mezi ty dále řadíme prenatální i perinatální zážitky, nenormativní události v životě jedince, vlivy mimo rodinné prostředí, výchovu rodičů či charakter sourozeneckých interakcí (Rowe: in Tóthová, 2011). „*Sourozenecká konstelace má velký vliv na to, jaký jste člověk, koho si vezmete, jaké zaměstnání si zvolíte, a dokonce jací rodiče sami budete*“ (Leman, 2008).

S narozením nového člena rodiny se mění její zavedená pravidla, řád i struktura. Nadcházející změny nepostihnou jen rodiče, také mají silný dopad na děti, které před příchodem sourozence, měly pozornost a lásku rodičů jen pro sebe (Vančurová-Fragnerová, 1966). Tímto tématem se jako první začal zabývat Alfred Adler, dá se tak považovat za zakladatele teorií o sourozeneckých vztazích. Byl to právě Adler (1999), který vyčlenil čtyři prototypy dětí, tedy jedináčka, prvorozeného, druhorozeného a nejmladšího. Na něj se svými teoriemi navazují další autoři až do současnosti.

3.1 Charakteristika prvorozeného

Mnoho autorů věnujících se sourozeneckým konstelacím považuje pozici prvorozeného za velmi výhodnou. To však není jediné pozitivum této pozice. Dle provedených výzkumů prvorozené dítě vykazuje vyšší citlivost na určité podněty a projevuje emoce dříve než děti jiných sourozeneckých konstelací (Collard, 1968).

Novák (2007) zdůrazňuje a stejně tak i Leman výhodnost pozice prvorozeného z pohledu prvotní péče a lásky rodičů. Pozitivně hodnotí i kladené nároky na dítě, ty prvorozenému dodávají jistotu a sebevědomí. Prvorození mají silné pocity zodpovědnosti, nejen za sebe ale i za mladší sourozence, což vede ke zvýšené sebekontrolě. Díky své zodpovědnosti často zastávají velmi náročné profese.

3.1.1 Adlerova teorie

Alfred Adler (1999) popsal prvorozeného jako jedináčka, který po narození mladšího sourozence přichází o své postavení a svou moc, čímž získává nevýhodnou pozici pro život. Prvorozený rozumí mocenským poměrům, moc vidí jako životní cíl, často je veden silou vůle. Jeho problémem je specifický druh méněcennosti, bojuje s takzvaným sesazením z trůnu, sourozenec se ho snaží dostihnout, je jím pronásledován. Pokud je prvorozený chlapec a druhorozená dívka, nastává pro něho o to horší situace. Dívka pociťuje privilegia chlapců, což jí vede k tomu, aby ještě více s bratrem závodila, na své straně má však i přírodu a jako dívka se rychleji vyvíjí. Je-li prvorozený dostižen, může to u něj vyvolat fatální následky. Takoví chlapci jsou často pasivní, celkově odmítají aktivitu, mají nízkou sebedůvěru, pokud něco chtějí prosadit, neohlížejí se na druhé, mohou být velmi neurotičtí a mít sklony ke kriminalitě a závislostem (Adler, 1994).

Na rozdíl od druhorozeného si prvorozený zakládá na pravidlech a principech, přebírá roli dospělého a snaží se jít mladšímu sourozenci příkladem. Také se snaží udržet si svou pozici, dojde-li však k sesazení z trůnu, je běžné, že dítě bojuje zpět o svou moc. V případě, že tomu tak nebude, jedná se o dítě, které ztratilo naději, tedy o lítostivé dítě bez kuráže. Naději si pak běžně obstarává všelijakými lsti. (Adler, 1994).

Narození druhého dítěte přináší prvorozenému zcela novou a nepříjemnou situaci, do té doby patřil dům jen jemu, on byl středem pozornosti, byl rozmazlovaný. Nyní přijde o matčinu pozornost, její čas je sdílen s někým dalším. Prvorozený je zaplaven žárlivostí, hodlá o rodiče bojovat a znovu si je k sobě připoutat. Připravit dítě na příchod sourozence je tedy obtížné. To, jak nově vzniklou situaci akceptuje, záleží například na tom, jak je vyvinut jeho dosavadní životní styl, jaké chování vykazují rodiče a mladší sourozenec, nebo jak jeho samotného rodiče na příchod sourozence připravili. I zda rodiče dostatečně rozvinuli u prvorozeného pocit sounáležitosti (Adler, 1994).

3.1.2 Lemanova teorie

Být prvorozeným přináší mnoho výhod, nepochybně se jim dostává více pozornosti a zájmu než komukoli jinému (Leman, 2008).

3.1.2.1 Výhody postavení prvorozeného

Prvorození umí mnohem dříve chodit a mluvit, než děti jiných konstelací. Jsou všelijak povzbuzováni a podporováni, k tomu aby byli úspěšní. Svědomitá péče novopečených rodičů přináší dítěti typické kladné povahové rysy prvorozených i dále do života. Již od dětství bývají dospělými respektováni, z čehož také pramení jejich sebedůvěra a sebevědomí, zřejmě proto jsou prvorození úspěšnější a často zaujímají vedoucí postavení. (Leman, 2008).

Leman (2008) prvorozeným připisuje atributy spolehlivosti, svědomitosti, kritičnosti, systematickosti. Říká, že jsou typičtí studijní typy a také opravdoví perfekcionisté. „*Pro prvorozené je typické, že vyhledávají zaměstnání, které vyžaduje přesnost, vysokou schopnost soustředění, houževnatost a duševní sebekázeň*“ (Leman, 2008). Nejčastěji nalézají uplatnění ve vědě, medicíně či právní praxi, dále také mezi ekonomy, účetními, vysokými úředníky, inženýry a také mezi IT specialisty. Mají rádi systém a řád, proto mají tendenci vybírat si exaktní povolání. Prvorození přirozeně analyzují a kritizují. Jsou orientovaní na cíl, snaží se prosadit, jsou obětaví, vstřícní, konzervativní, loajální. Spoléhají se sami na sebe, věří v autoritu, řád a rituály (Leman, 2008).

Prvorození se nenuceně stávají vzory, někdy i tak trochu druhými rodiči svých mladších sourozenců. Samotní rodiče jsou ke svým prvním dětem přehnaně opatrní, úzkostliví, nejistí a nedůslední. Nicméně bývají také často přísní, nároční a povzbuzují k tomu, aby dítě dosahovalo stále vyšších a lepších výkonů. Právě proto mohou mít prvorození silnější motivaci k dosažení úspěchů v porovnání s mladšími sourozenci. Již od dětství jsou malými dospělými, kteří většinou pokračují v životě jako ti úspěšní. (Leman, 2008).

Protože jsou prvorození cílevědomí, předem si vytyčují úkoly, které musí splnit. Nepřichází v úvahu, aby jich nedosáhli. Pokud by selhali, přestali by si sami sebe vážit. Jsou to často konzervativní a vážní lidé, kteří mají rádi vše přesně naplánované, a to nejlépe včas a bez chyb, překvapení pro ně nejsou žádoucí. Pracovní úspěchy předcházejí ty školní. Škola je pro prvorozené jakýmsi zdrojem pro uspokojování očekávání rodičů, rádi ji navštěvují,

sbírají dobré známky a snadno se učí. Mají k tomu silnou motivaci, neboť vše co domů donesou, bude rodiči s nadšením oceněno (Leman, 2008).

3.1.2.2 Nevýhody postavení prvorozeného

Na druhou stranu prvorození nejsou ušetřeni od mnoha negativ, jež jim jejich sourozenecké konstelace přinášejí. Prvorození jsou nejnáchylnější ke stresu, ten má své kořeny v disciplíně a v mnoha případech i v trestech. Celkově si prvorození užijí disciplíny ze všech dětí nejvíce, u sourozenců dochází ke stupňujícím se úlevám. Také prvorození dostávají nejvíce práce v domácnosti. V podstatě se od prvorozených očekává příliš mnoho. „Často je také nutíme, aby kráčeli v otcových nebo matčinyých šlépějích, pokud jde o výběr zaměstnání“ (Leman, 2008). Jsou to nejčastěji právě prvorození, kteří končí v ordinacích psychologů. Ne každý dokáže unést všechna očekávání, stresy a požadavky. Výsledkem neustálé snahy po dokonalosti často bývá frustrace a pocit viny (Leman, 2008).

3.1.2.3 Rozdělení prvorozených

Leman také rozdělil prvorozené do dvou různých typů, jedni prvorození jsou vstřícní a snaží se druhým vyhovět a ti druzí jsou agresivními typy, kteří tvrdě prosazují svou vůli. Vstřícný typ je typické vzorné dítě, které se snaží dělat všem okolo radost. Pokud jsou o něco požádáni, velice rádi to splní, jsou velmi spolehliví, svědomití, dobří studenti i zaměstnanci. Neustále pomáhají, pečují o druhé a slouží. „Mají velmi silnou potřebu být chváleni. Chtějí, aby je chválili rodiče, aby je chválil nadřízený, aby je chválil jejich partner“ (Leman, 2008). Tohle všechno může vést k tomu, že tito vstřícní prvorození mohou být lehce druhými zneužívání, a to jak v pracovních, tak ve vztahových sférách. Vzhledem k tomu, že nejsou dostatečně asertivní, raději mlčí a nestěžují si, až jednoho dne nastane velký třesk. Vysokou mírou asertivity naopak oplývá ta druhá skupina prvorozených, sebeprosazování u nich dominuje za každou cenu. Stanovují si vysoké cíle a mají silnou potřebu být nejlepšími. Bývají často orientovaní na pracovní sféru, kde až přetěžují svůj organismus, pokud to však jejich těla vydrží, jejich vztahy s blízkými už obvykle ne (Leman, 2008).

3.2 Charakteristika prostředního dítěte

Druhorozené dítě je sebevědomý a suverénní jedinec orientovaný spíše na vrstevníky a kamarády. Později se z něj však stává nositel tradic, pravidel a řádů (Novák, 2007). „Všechny výzkumné studie o pořadí narození docházejí k obecnému závěru, že druhorození jsou pravděpodobně do jisté míry protiklady prvorozených“ (Leman, 2008).

3.2.1 Adlerova teorie

„Adler, otec psychologie sourozeneckých konstelací, vyjádřil zajímavou domněnku, že ve většině případů mají prostřední děti poměrně dobrou pozici. Přiznává však, že druhorozený, který má výjimečně nadaného staršího sourozence, by mohl mít problémy“ (Leman, 2008). Druhé dítě má díky svému staršímu sourozenci již vyšlapanou cestu, v sourozenci může mít vlastního rádce a vzor. Přesto je prostřední dítě spíše buřičem, jež se staršímu sourozenci mstí (Adler, 1999). Ideálem prostředních dětí je totiž být někomu nadřazen a dosáhnout pocitu uplatnění (Adler, 1994).

Pocit méněcennosti u prostředních dětí pramení z nerovnosti, kterou v rodinném nastavení pociťují. Nejdříve se snaží dostihnout staršího sourozence, což vždy není možné dokázat a následně jsou sami stíháni dalším nepřítelem, tedy mladším sourozencem. Toto nastavení může vést k zoufalství a ke ztrátě nadějí, proto je důležité prostřednímu dítěti rozšiřovat pocit sounáležitost (Adler, 1994).

3.2.2 Lemanova teorie

Prostřední dítě zastává v rodině roli vyjednavče a prostředníka, vyhýbá se konfliktům. Paradoxně ho však vystihuje slovo rozporuplnost. Prostřední dítě je výsledkem mnoha tlaků z různých stran, bývá velmi nezávislé, individualistické, přesto silně orientované na vrstevníky. Osobnost prostředního dítěte závisí na chodu a nastavení celé rodiny. Leman popsal takzvaný rozvětovací efekt (Leman, 2008).

„Tento princip říká, že druhé narozené dítě bude nejvíce ovlivňováno prvorozeným, třetí narozené dítě zase druhorozeným. Velmi významnou osobou v životě druhorozeného dítěte je pochopitelně jeho starší sourozenec. Další důležité pravidlo je, že každé dítě v rodině je vždycky nejvíce ovlivňováno osobou, která je bezprostředně nad ním“ (Leman, 2008).

„Druhorození se narodili příliš pozdě, aby se jim dostalo zvláštních privilegií a zacházení, které po právu získali prvorození. A také se narodili příliš brzy, aby se jim dostalo toho daru, z něhož se těší mnozí benjamínci“ (Leman, 2008).

3.2.2.1 Výhody postavení druhorozeného

Ačkoliv to prostřední děti nemají v dětství lehké, do dospělosti tyto jedinci mají nejlepší předpoklady. Tito jedinci bývají často charakterizováni jako společenší, přátelší, otevření a velmi tolerantní (Leman, 2008).

Prvorozeným a posledním dětem se dostává více pozornosti, prostřední jsou tak trochu přehlíženi. To je však velmi brzy naučí vyjednávat s lidmi. To, že nemají rodiče jen sami pro sebe, zapříčiní to, že se už jako malé děti naučí dohodám a uzavíráním kompromisů, díky těmto vypěstovaným schopnostem se z nich často stávají vynikající manažeři a vedoucí. Jsou také méně bázlivi a úzkostliví než prvorození, jejich rodiče již mají zkušenosti a sami tolik úzkostní nejsou (Leman, 2008).

Prostřední děti vyrůstají ve spolehlivé jedince, kteří od života očekávají automaticky méně, ve vztazích umí přijímat druhé takové, jací ve skutečnosti jsou. Na rozdíl od prvorozených nejsou posedlí dokonalostí, nikoho k ničemu nenutí. Netrpí tolika problémy jako prvorození, služby psychologů vyhledávají jen zřídka. Druhorození jsou striktně monogamní jedinci, kteří si nově založenou rodinou kompenzují své dětství, kdy byli ve své primární rodině přehlíženi (Leman, 2008).

3.2.2.2 Nevýhody postavení druhorozeného

Druhorození bývají společenší lidé, zaměřeni na společnost. Potřebují proto co nejvíce přátel, upínají se ke svým partám, často mají pocit, že o ně rodina nestála. Většinou opouští domov jako první, doma se totiž cítí zanedbávaní a nedoceňovaní (Leman, 2008).

Vzhledem k jejich rozporuplnosti je obtížné tyto děti obecně specifikovat, prostřední dítě tak zůstává v mnoha ohledech hádankou. Leman uvádí typické rysy prostředních dětí, které jsou až paradoxní. Některé děti charakterizuje jako tiché, ostýchavé, netrpělivé samotáře, jež snadno propadají depresím. Jiné zase jako soupeřivé, agresivní rebely či takzvané černé ovce rodiny (Leman, 2008).

Ačkoliv jsou tyto prostřední děti orientované na vrstevníky a obecně na kontakty mimo rodinu, bývají to nejvíce uzavřené osobnosti sourozeneckých konstelací (Leman, 2008).

3.3 Charakteristika nejmladšího dítěte

„Malé děti jsou přírodním výběrem uzpůsobeny k tomu, aby byly vnímány staršími osobami jako roztomilé neohrožující a příjemné. Vytvářejí sklon ke hře a umí ji rozvíjet, Benjamínci navíc přicházejí do rodiny v okamžiku, kdy rodiče mají kus své kariéry za sebou, nebývá to na jejím začátku“ (Novák, 2007).

3.3.1 Adlerova teorie

Adler (1999) nejmladší děti popisuje jako rozmazlené, volnomyšlenkářské jedince, kteří se musí naprosto lišit od svých sourozenců, snaží se prosadit jinými cestami, a to ve všech sférách. Stejně jako druhorození oplývají velkou spoustou energie, se kterou se snaží své starší sourozence vystrnadit. Jenže tempo v jejich rodinách už udává někdo jiný. I přesto však mají jedinečně výhodnou sourozeneckou konstelaci, zauímají totiž pozici, ze které je nikdo jiný vystrnadit nemůže. Obtížně si vytvářejí sociální cit, je jim nepříjemné, že jsou pokládáni, za ty nejmenší. (Adler, 1999).

Od počátku má nejmladší dítě, ačkoliv bývá silně rozmazlováno, nejsilnější pocit méněcennosti, v jehož důsledku může mít následně problémy s prosazováním se, může se také orientovat na vlastní převahu a nevídat si pospolitosti s druhými. Pokud nejmladší dítě ztratí naději, stává se z něj závistivý jedinec využívající intrik (Adler, 1994).

3.3.2 Lemanova teorie

Rodiče již na předchozích dětech získali dostatek zkušeností, a proto mají tendenci ponechat nejmladšího tak trochu svému osudu. Výchova nejmladších však bývá velmi protichůdná, v jeden moment jsou hýčkáni a rozmazlováni, a hned na to podceňováni. Stejně tak fungují i jejich emoce a zkušenosti, ve kterých se sami neorientují. Jeden den překypují energií, druhý den nemohou vstát z postele. O důsledcích svých činů předem nepřemýšlejí, prostě rovnou jednájí. Někteří benjamínci v sobě nosí pocit, že je nikdo nebere vážně, nejprve sami sebe takto vnímají v rámci své rodiny, posléze se takto hodnotí i v dospělosti. Chtějí, aby si jich druzí všimli, aby dokázali něco důležitého, čímž by tento pocit odbourali (Leman, 2008).

Obecně pro ně platí tato charakteristika: nejmladší děti většinou nemají smysl pro pořádek, mají však touhu být chváleni a povzbuzováni, benjamínci bývají bezstarostní a veselí, jsou to společenští tvorové, většinou oblíbení, rádi vyvádějí komediantské kousky.

Už jako děti přejímají roli rodinného baviče či šaška. Platí pro ně charakteristika extravertního baviče. Dále jsou okouzující, společenšší, srdeční a nekomplikovaní, někdy trochu duchem nepřítomní. Mohou však být i vzpurní, kritičtí, temperamentní, rozmazlení, netrpěliví prudeci, dokážou s druhými lidmi dobře manipulovat. Mají vhodné predispozice k tomu, aby se stali úspěšnými obchodníky, benjamínci však také milují světla ramp. Ze všech sourozeneckých konstelací, to bývají právě oni, kdo se nejčastěji prosadí jako televizní a rozhlasoví moderátoři, modelingové hvězdy či jako herci (Leman, 2008).

3.4 Charakteristika jedináčků

„Co si jedináčci vydobyli, to jim zůstane. Spíše ještě v životě dostanou přidáno navrch. Někdy získají ještě víc, než by vůbec potřebovali. Nezřídka to postihne jejich rozvoj samostatnosti a schopnosti žít“ (Prekopová, 2009). Mezi jedináčky však můžeme řadit i sourozence, v případě, kdy mezi sebou mají rozdíl alespoň pěti let (Novák, 2007).

3.4.1 Adlerova teorie

Dle Adlera (1964) jsou jedináčci ve společnosti hůře přizpůsobiví, musejí také vydávat větší pozornost ke svému okolí, k tomu aby dostatečně zmapovali své prostředí. Jedinci jiných sourozeneckých konstelací pozorování svého okolí lépe a přirozeněji zvládají. Tato zhoršená přizpůsobivost je zaviněna přehnanou rodičovskou láskou a především mateřským rozmazlováním. Rodiče někdy upnou všechnu svou energii právě k výchově jedináčka, který tak dojde k závěru, že je jedinečný a vyroste z něj nesamostatný jedinec (Adler, 1999).

Tato chybná výchova dítě vzdaluje pospolitosti s druhými. Takovéto děti žijí v nereálných světech, ve kterých jim vše padá do klína, kde není potřeba jakékoliv snahy. Tyto děti často nemají potřebu dozvídat se novým věcem, stačí jim žít si ve svém nereálném světě. Sami nevyvíjí žádnou aktivitu, protože vědí, že se nemusejí snažit, vyrůstají bez vlastní iniciativy (Adler, 1994).

Na druhou stranu jedináčci často bývají přesyceni požadavky svého okolí, tak jako tomu bývá u prvorozených (Adler, 1999).

3.4.2 Lemanova teorie

„Pokud chcete přesný popis typického jedináčka, platí o něm všechno jako u prvorozených: nálepky typu perfekcionista, spolehlivý, svědomitý, systematický, kritický, vážný, studijní typ, opatrný a konzervativní, ale před každé toto slovo ještě doplňte předponu super“ (Leman, 2008).

I Leman (2008) hovoří o syndromu jedináčka, kdy se s dítětem jedná jako s malým dospělým a stejně tak se od něj i mnoho očekává. Někdy je dítě vedeno velmi přísnou systematickou výchovou, v jejímž průběhu se po dítěti mnoho žádá. Někteří jedináčci se nikdy ani jako děti necítí, ačkoliv vyrostou ve vyrovnané disciplinované dospělé, kteří jsou velmi přizpůsobiví, rozvášní a klidní, ve skutečnosti trpí takzvanou vnitřní vzpourou, tedy vzdorem, který pod povrchem skrývají.

Pro jedináčky je typické, že vycházejí lépe s lidmi, kteří jsou mnohem starší nebo mnohem mladší než oni sami. V dětství totiž měli své jediné kontakty omezeny jen na matku a otce, navázat vztah s vrstevníky jim tak může činit potíže, a to jak v dětství, tak následně v dospělosti (Leman, 2008).

„Mnozí jedináčci mohou být zajímavou směsí nejstaršího a nejmladšího dítěte. Mohou se v nich spojovat vlastnosti prvorozeného i rodinného benjamínka. Mohou být velmi samostatní a zběhlí v řešení situací dospělých, ale uvnitř mohou pociťovat strach, vzpouru a hněv, protože byli tak rozmazlováni a hýčkáni, že zdaleka nejsou tak schopní, jak se snaží vypadat“ (Leman, 2008).

Život jedináčků bývá dokonale naplánován a vyměřen. Jsou zvyklí dodržovat své slovo, jsou také velmi svědomití a spolehliví, snaží se vystupovat dokonale, pohotově a povzneseně nad každou situací, uvnitř však kromě vzdoru pociťují i méněcennost. S méněcenností někteří jedináčci bojují celý život, zejména ti, kteří už jako děti museli ostatním stále něco dokazovat. Přebírání norem dospělých tak mohlo vést až k poráženeckému syndromu. Jedináček se také velmi lehce může stát obětí perfekcionismu. Leman popisuje dva extrémy, ke kterým se perfekcionista může přiklonit. Tím prvním je zcela netolerantní jedinec, který nesnese chyby či selhání ani u sebe, ani u druhých, je také velmi, chladnokrevný, kritický a objektivní. Druhým typem je takzvaný zachránce všech, je to člověk, který se trápí nad problémy druhých lidí, snažící se vše vyřešit a každému pomoci (Leman, 2008).

Jedináčci potřebují slýchat chválu. Celý život touží po dokonalosti, kladou na sebe i na své okolí velmi vysoké nároky, jsou to také velcí kritici, trpící někdy nedostatečnou tolerancí a trpělivostí. Mohou mít problémy se sdílením svých vlastních pocitů a myšlenek, velmi obtížné pro ně může být i seberefektování. Díky své vytrvalosti, snaživosti a touze po dokonalosti zastávají vážené pracovní pozice stejně tak jako prvorození. Jedná se například o pracovní sféry jako je kosmonautika, věda, lékařství, ošetřovatelství, právní praxe či podnikání (Leman, 2008).

4. Sourozenská rivalita

„Sourozenská rivalita je souborný termín pro agresivní, závistivé a hašteřivé vztahy mezi sourozenci; nedořešené sourozenské konflikty, rivalita z dětství mohou vést v dospělosti k touze po moci jako psychopatologickém mechanismu neobyčejné síly s mimořádným emocionálním doprovodem.“ (Hartl & Hartlová, 2015).

Na sourozenských vztazích se podílí mnoho faktorů. Leman (2008) mezi ně řadí věkový odstup mezi jednotlivými dětmi, pohlaví dětí (kdy např. sourozenci opačného pohlaví pro sebe představují menší konkurenci z důvodu diverzifikace rolí), dalšími důležitými faktory jsou tělesné rozdíly sourozenců či případné postižení jednoho z dětí, pořadí narození rodičů, spojení dvou nebo více rodin po smrti některého z rodičů nebo po rozvodu, a konečně vztah mezi rodiči. Novák (2007) považuje sourozenský vztah za velmi zvláštní a výjimečný typ vztahu, trvající od narození až do smrti. Tento vztah má někdy až substituční význam, kdy jeden ze sourozenců může tomu druhému nahrazovat to, co jim rodiče neposkytují či již neposkytli. Dle Nováka je také určitá míra sourozenské rivality zcela přirozená a zvládnutelná. Faber a Mazlish (2009) hodnotí tuto rivalitu jako přínos v upevňování a formování osobnosti dítěte, dalším jejím kladem je to, že rozšiřuje schopnosti verbální a neverbální komunikace a také učí dítě hájit si svou pozici. Negativní vliv rivality Novák (2007) spojuje především s hostilním chováním vůči sourozenci, to se může dále promítat do nejrůznějších forem chování jako je neposlušnost, negativismus, zhoršení prospěchu či drobné krádeže, které však dítě neprovádí za účelem obohacení se.

4.1 Předcházení sourozenské rivalitě při výchově

Faber a Mazlish (2009) ve své knize udávají několik rad týkajících se sourozenských vztahů. Podstatou všech těchto doporučení je, aby se každý rodič pokusil dát svému dítěti pocit výjimečnosti. Rodič se ke svým dětem nemusí chovat vždy naprosto rovnocenně, měl by však zajistit, aby se jeho každé dítě cítilo jedinečné.

4.1.1 Komunikace

Děti si potřebují své pocity ujasnit. Musejí si přiznat, co ke svým sourozencům cítí. I kdyby jejich city k sourozencům měly být negativní, rozhodně by je děti popírat neměly.

Rodič by jim měl pomoci k tomu, aby tyto city mohly slovně vyjádřit nebo k tomu aby si je sami vlastně uvědomily (Faber & Mazlish, 2009).

Každý člověk má právo vyjádřit svůj názor, stejně tak by měl rodič přistupovat ke komunikaci s dítětem. Vztah má být založen na vzájemném respektu, dítě by se tedy nemělo obávat jakékoliv negativní reakce ze strany rodičů. Samozřejmě ne vždy s ním musí rodič souhlasit, je ale důležité, aby si názor svého dítěte rodič vyslechl a respektoval ho (Čapek a Čapková, 2010). Rodič by měl dítěti naslouchat, měl by se snažit zrealizovat, to co si dítě přeje. Pokud to není možné, rodič by měl dítěti nabídnout alternativu ve formě např. fantazie. Měl by se také s dítětem ztotožnit a pokusit se parafrázovat jeho přání (Faber & Mazlish, 2009).

4.1.2 Řešení sourozenecké agrese

Pokud se však slova u dítěte promění v hrubé a agresivní chování, dospělý by měl okamžitě zasáhnout a takovéto chování zastavit. Včasný zásah je nutný, ať už je dalšímu dítěti ubližováno slovně či fyzicky. Jako řešení této situace může rodič svému dítěti ukázat jak své nepřátelství prezentovat přijatelným a často kreativnějším způsobem např. sepsáním dopisu sourozenci, nakreslením obrázku, kterým dítě vyjádří své pocity či přenesením agrese např. na hračku. U tohoto třetího příkladu je však důležité, aby dítě ukázalo svůj hněv přímo před rodičem, pokud by tak konalo o samotě, mohla by tato činnost zcela ztratit svou efektivitu. Rodiče by měli svou pozornost zaměřovat k dítěti, kterému je sourozencem ubližováno, ne k agresorovi. Agresivnímu dítěti by měl rodič pomoci vidět sebe jako slušného člověka a ne jako zlého násilníka. Dítěti, kterému je ubližováno, by rodič měl ukázat, jak se bránit a jak být sebevědomější (Faber a Mazlish, 2009). V některých případech může být situace sourozenecké agrese až neřešitelná. *„Pokud je vztah mezi sourozenci tak silně ovlivněn nenávisť, žárlivostí a neustálým soutěžením; pokud nejsou schopni se o nic podělit; pokud si neustále slovně a fyzicky ubližují, v tomto případě by asi byla vhodná pomoc odborníka a terapie buď zlobivého dítěte, či celé rodiny“* (Faber a Mazlish, 2009).

4.1.3 Srovnávání potomků

Je velmi důležité, aby rodič své děti nesrovnával. Pokud má takové tendence, měl by si uvědomit, že daný problém se týká konkrétního dítěte a jeho sourozenec v něm nefiguruje. Rodič by se měl vyhýbat nejen nepříjemnému, ale i kladnému srovnávání. Negativní srovnávání může u dětí vyvolat pocit méněcennosti, kladné zase může zapříčinit to, že se dítě

bude oproti svému sourozenci cítit nadřazeně. Děti často chápou pochvalu svého sourozence jako útok a ponížení jich samotných.

Zacházení s dětmi nemusí být zcela rovnocenné, rodič by ani neměl dětem věnovat stejné množství času, měl by jim dát tolik, kolik každé dítě potřebuje. Stejně doporučení platí i pro vyjádření lásky. Místo toho, aby rodič projevoval stejnou lásku všem, měl by dětem ukázat, že každé miluje specifickým a jedinečným způsobem (Faber a Mazlish, 2009).

4.1.4 Nezasahování do sourozeneckých sporů

Je dobré si uvědomit, že si často sourozenci ve svých sporech dokážou pomoci sami. Zásah jednoho z rodičů by naopak nemusel být prospěšný. K tomu aby se děti dobraly k výsledku, může být dobré, aby rodič podpořil jednoho ze sourozenců, rozhodnutí by však měl nechat na svých dětech (Faber a Mazlish, 2009). Čapek a Čapková (2010) doporučují rodičům, aby se drželi základního pravidla při řešení sporů mezi sourozenci. Jedná se o to, aby nereagovali na žalování jednoho ze sourozenců. Celkově by rodiče měli zasahovat co nejméně do sporů svých potomků, tak se totiž děti naučí řešit své konflikty sami.

Dítě, které rodičům žaluje, tak činí jen kvůli tomu, aby se jim zalíbilo více než ostatní sourozenci. Pokud rodič poslechne žalování a zasáhne do sporu sourozenců, situace může být dokonce zhoršena. Stane se to, že se jedno dítě bude tomu druhému mstít a naopak. Proto je lepší na žalování nereagovat, žalující dítě nedosáhne svého cíle a s žalováním samo skončí. Naprosto jiná situace ale nastává, pokud žalující dítě upozorní na nebezpečné chování jednoho ze sourozenců.

5. Diferenciální rodičovství

Sourozenecká žárlivost často přichází již s narozením nového člena rodiny. Může za ní stát i nerovnoměrný přístup rodičů ke svým dětem takzvaný diferenciací parenting tedy diferenciální rodičovství. Při výchově více potomků k němu poměrně často dochází. Diferenciální rodičovství můžeme jinými slovy popsat jako rozdílné zacházení a rozdílný přístup ke svým dětem. Kothari (2011) ve své práci shrnuje výsledky dosud uskutečněných výzkumů ohledně negativních dopadů diferenciálního rodičovství, patří mezi ně např.: záporný vztah ke svým sourozencům, méně prosociální chování, zvýšená soutěživost, konfliktnější chování, problémy s přizpůsobováním se, emocionální a sociální problémy či sebedestruktivní chování. Výsledky ze studií také dokazují to, že z diferenciálního rodičovství neprofituje ani dítě, které bývá rodiči upřednostňováno.

Diferenciací parenting můžeme pojmut i jinak než jen jako nerovnoměrný přístup či sdílení lásky rodičů ke svým dětem. Často se jedná i o nesourodnot daného páru tedy matky a otce, kdy jeden z nich vykazuje preferenční zacházení vůči jednomu ze svých potomků. Takové chování může zapříčinit rozpad funkční rodičovské koalice. Místo ní se v rodině začnou vytvářet koalice rodiče a dítěte, které negativně ovlivňují sourozeneckou a manželskou dynamikou a také zhoršují přizpůsobování u obou sourozenců (Kan et al., 2008). Kimplová (2008) rozděluje rodinné koalice na funkční a dysfunkční. Funkční nastává ve vzájemném partnerském vztahu, který je harmonický a silný, zároveň v něm daný pár má vyrovnané vztahy ke svým dětem. Žádné dítě tedy není preferované, ani odmítané. V případě již zmiňovaného diferenciálního rodičovství může vzniknout schizmatická koalice. Tento fenomén bývá nazýván rodinnou triangulací. Sobotková (2001) popisuje dysfunkční koalici jako chybějící či slabé spojení mezi rodiči. Místo toho je silné pouto vytvořeno mezi generacemi. Jedná se tedy např. o spojení matky a dcery či např. matky a syna, tyto mezigenerační vztahy se netýkají jen dítěte stejného pohlaví, ale i odlišného.

5.1 Diferenciální rodičovství a jeho dopady na dítě

Studie Anny Solmeyer et al. (2011) byla zaměřena na vzorce odlišné náklonnosti a disciplíny matek a otců vůči dvěma potomkům. Výzkumným vzorkem bylo 243 rodin mexického původu. Tento výzkum měl především tři cíle. Nejprve výzkumníci identifikovali interparentální vzory rodičovské diferenciální výchovy v rodinách s adolescenty se

zaměřením na interparentální nesoulad, který naznačuje problémy spojené s dysfunkční koalicí. Následně zkoumali úlohu kulturních hodnot a praktik v těchto interparentálních vzorcích. Tím třetím cílem byla reprodukce a porovnávání výsledků předchozích studií o evropských a amerických rodinách, které ukazují, že nesrovnalost v diferenciální výchově má kořeny v manželských problémech.

Při identifikaci interparentálních vzorů výzkumníci rozdělili rodiny do tří typů. V tom prvním typu, rodiče zacházeli se svými potomky rovnoměrně, druhý typ označili jako nesourodé rodiny, ve kterých jeden rodič zacházel s potomky rovnoměrně, zatímco druhý rodič upřednostňoval jedno z dětí. Třetí typ takzvané kongruentní rodiny, reprezentovali rodiče, kteří oba upřednostňovali jedno stejné dítě. Většina rodičů byla zařazena do té první skupiny, jež vykazovala rovnoměrné zacházení, a to především v citové sféře. Zbylé dvě skupiny vykazovaly problémy v odlišných přístupech výchovy, náklonnosti a disciplíny. Upřednostňováni byli především mladší sourozenci. Nenašly se žádné důkazy, které by potvrdily zvýšenou náklonnost na základě shodnosti pohlaví, tedy matky upřednostňující dcery či otcové upřednostňující syny.

Studie odhalila, že v rodinách, ve kterých matky i otcové přistupovali ke svým potomkům stejně, rodiče uváděli vyšší rodinné hodnoty a tradičnější genderové postoje. Tyto páry také vykazovaly více manželské lásky a v případě náklonnosti větší spokojenost s jejich vzájemným vztahem ve srovnání s nesourodými rodiči. Tato zjištění podporují myšlenku, že nesourodý vzorec může být známkou problematické rodičovské aliance. V souladu s předchozím výzkumem byla interparentální nesourodost spojena s méně pozitivními manželskými kvalitami a s většími problémy dospívajících.

Dále bylo zjištěno, že pokud rodiče, aplikují diferenciální přístup v oblasti disciplíny dětí, jejich potomci častěji vykazují rizikovější chování a depresivní symptomy ve srovnání s dětmi, jejichž rodiče praktikují rovnoměrné zacházení. Toto zjištění platí u obou sourozenců, na nichž je diferenciální výchova uplatňována. Ani jedno z dětí tak není disciplinované a oba sourozenci vykazují horší přizpůsobování. U skupiny rodičů, kterým výzkumníci připsali takzvanou kongruentní skupinu, bylo zjištěno, že dítě, na které je výchova více cílena, nakonec vyazuje vyšší úroveň rizikového chování než jeho sourozenec. Obecným výsledkem tedy je, že pokud matky a otcové nemají soudržnou kázeňskou strategii, adolescenti pravděpodobně budou mít problémy s přizpůsobováním se.

5.2 Vnímání diferenciálního rodičovství v dospělosti

Ve výzkumu, zaměřeném na vnímání diferenciálního rodičovství v dospělosti, byli vždy dva sourozenci analyzováni Jensenem at al. (2013). Tito výzkumníci zkoumali pomocí víceúrovňového modelu zvýhodnění jednotlivých sourozenců a míru diferencovaného chování rodičů. Studie se účastnilo 151 sourozeneckých dvojic. Dospělí sourozenci výzkumníky informovali o spravedlivém a nespravedlivém přístupu rodičů, dále podávaly informace o vlastních depresivních příznacích a kvalitě sourozeneckých vztahů.

Výsledky uvádějí, že pokud rodiče využívali rovnoměrný přístup ke svým dětem, množství depresivních příznaků v dospělosti je u potomků velmi nízké. Naopak intimita mezi sourozenci je zvýšená a jejich konflikty jsou minimální. Potomci, kteří dostávali poměrně méně podpory od svých rodičů, a tedy docházelo u nich k diferenciálnímu rodičovství, ve výsledcích vykazovali vyšší množství depresivních symptomů a ti sourozenci, kteří dostávali stejné nebo větší množství rodičovské podpory, zase vykazovali méně depresivních příznaků.

6 Rodinná triangulace

Triangulace je proces, v němž se dítě zapojí do konfliktních interakcí svých rodičů tím, že přistoupí na stranu jednoho z nich (Minuchin, 1974). Triangulace je také způsob rodinné dynamiky, ve které jsou děti vtaženy do konfliktů mezi rodiči. Existují a byly popsány specifické typy triangulace. Při triangulaci se dítě může stát buď to obětním beránkem pro své rodiče, jindy zase konfliktním mediátorem, který bude mezi rodiči zajišťovat komunikaci či dítě začne vytvářet alianci s jedním z rodičů (Buchanan & Waizenhofer, 2001). Existují určité studie ohledně triangulace a jejím negativním dopadu na děti. Nejčastěji se jedná o problémy s přizpůsobováním, dále také o vnitřní problémy jako je úzkost, depresivní symptomy a sociální stažení (Gerard et al., 2005).

6.1 Vliv rodinné triangulace

Rodinné triangulace nemá pouze neblahý dopad na manželství, ale i na dítě, s nímž je triangulace vytvářena (Buehler & Welsh, 2009). Studie těchto autorek zaměřena na adolescenty zažívající triangulaci v rodině došla k několika výsledkům. Tyto autorky mohly porovnávat získaná data ze své předchozí studie zaměřené na stejné téma. Výsledky odhalují nárůst internalizujících příznaků u adolescentů, jedná se tedy o takové symptomy, které zahrnují vyhýbání se společnosti, otažitost a nesdílnost, stažení se do sebe, úzkostnost, sklíčenost a depresi či nadměrnou sebekontrolu. Triangulace narušuje vývoj osobnosti adolescenta, jeho emoční reaktivita bývá zvýšená. To, že adolescent musí přistoupit na stranu jednoho z rodičů, vytváří zbytečné napětí, strach, zášť či vinu. Adolescent také investuje mnoho energie do udržení manželství svých rodičů místo toho, aby svou energii vložil do svých vlastních osobních zájmů. Zapojení potomků do sporů je však pro vztah i dle jiných odborníků kontraproduktivní (Buehler & Welsh, 2009).

Rodinné spory řešené triangulací v rodině mohou podporovat riziko vzniku špatné adaptability u dětí (Emery, 1982), nač poukazuje i Minuchin (1974). Fosco & Feinberg (2015) hovoří také o snížené sebeúctě dětí zažívající triangulaci v rodině. Buehler & Welsh (2009) u těchto dětí nalézají snížené self efficacy, které bývá česky překládáno jako vnímání vlastní účinnosti. Harold & Shelton (2008) popisují u těchto adolescentů častější problémy s chováním.

7 Výchovní doporučení dle sourozeneckých konstelací

Každá rodina, ve které se nachází alespoň dvě děti, by měla klást zvlášť důležitý důraz na důslednost a spravedlnost. Ke každému dítěti by však rodič měl přistupovat individuálně (Leman 2008). Následující podkapitoly vycházejí z Lemanových teorií.

7.1 Výchovní prvorozených a jedináčků

Vzhledem k tomu, že Leman přirovnává osobnosti prvorozených dětí k jedináčkům, následující rady se týkají obou sourozeneckých konstelací.

Prvorození mají přehnané tendence k tomu být perfekcionisty, rodiče by si měli dát pozor, aby toto chování ještě více nepodporovali. „*Nesnažte se ještě vylepšit, co vaše dítě řekne nebo udělá. Buďte opatrní, když budete dítěti připomínat, jaké by mělo být.*“ (Leman, 2008). Velmi opatrní by také měli být rodiče ohledně kritiky svých dětí, neboť prvorození ji nenesou příliš dobře, často na ni bývají až přecitlivělí. A co se pomoci týká, tak tu by dítěti měli poskytnout, až když si o ni samo požádá.

Prvorozené děti si velmi zakládají na tradicích, pravidlech a zásadách. Jejich rodiče by měli být dostatečně trpěliví a měli by se snažit svým dětem vše až detailně vysvětlit. Prvorození mají zcela přirozeně více povinností než jejich mladší sourozenci, proto by jim tato pozice měla být kompenzována zvláštními privilegii a uznáním vedoucí pozice mezi dětmi ve své rodině. Je dobré brát tyto děti do společnosti dospělých, prvorození mezi ně patří lépe než děti jiných konstelací.

V některých rodinách postupem času přidávají prvorozenému dítěti čím dál více povinností. Dokonce s tím, jak prvorozený roste, často roste i narůst dalších úkolů, jež má prvorozený plnit, a to by se v žádném případě nemělo dít. Rodiče by měli z prvorozeného některé povinnosti sejmout a přenést je na mladší sourozence. Často se totiž stává, že se mnoho prvorozených považuje za „otroky“ ve své rodině, také mívají pocit, že to byli právě oni, kdo v domácnosti všechno dělali, zatímco si jejich sourozenci jen hráli. Rodiče by své nejstarší děti neměli využívat k tomu, aby hlídali své mladší sourozence. Pokud tomu tak je, rodič by se měl ujistit, jak se jeho nejstarší dítě v této roli cítí. Neměl by mu však příliš touto aktivitou narušovat jeho vlastní program.

Správná výchova prvorozených a jedináčků by měla zabránit vzniku takzvaných Lemanových zklamaných perfekcionistů.

7.2 Výchova prostředních dětí

Rodičům prostředních dětí Leman radí, aby především na tyto děti nezapomínali a neopomíjeli je. Tento přístup k prostředním dětem bohužel bývá zcela typický, často se také podílí na vzniku charakteristické osobnosti prostředního dítěte. Tak např. pokud se zaměříme na obsah fotografií v rodinných albech, nalezneme tam zachycené různé životní události prvorozených a nejmladších sourozenců, fotografií prostředních dětí v porovnání s ostatními členy nalezneme jen pár.

Prostřední dítě se musí čas od času cítit výjimečně. Jeho prostřední pozice mezi svými sourozenci dítě disponuje k tomu, aby se cítilo mezi nimi sevřené. Je na rodiči, aby své dítě z tohoto sevření vytáhl a dokázal mu, jak důležité pro rodinu je. Rodič může například nechat dítě za rodinu něco rozhodnout či vybrat, dále by rodič měl své dítě pobízet k vyjádření se k dané situaci, tak aby dítě pocítilo svou vlastní důležitost. *„Zároveň s tím, jak se budete snažit, aby vaše prostřední dítě mělo občas pocit výjimečnosti, stanovte určitá privilegia, která pro ně budou platit pravidelně každý den nebo každý týden. Třeba že může sledovat nějaký program v televizi a nikdo z rodiny ho při tom nesmí rušit. Nebo to může být návštěva nějaké restaurace. Jde o to, aby vaše prostřední dítě mělo pocit, že to je něco, co se dělá výhradně pro něj.“*

Prostřední děti budou velmi rády, když jim občas pořídíte nové oblečení. Jsou to právě prostřední, kteří bývají oblékáni do obnošených šatů po starších sourozencích, pokud se tak děje pravidelně, rodiče by jim měli alespoň někdy pořídít nové věci jako je např. bunda nebo kabát, určitě to ocení.

Leman prostřední děti charakterizuje jako nejvíce uzavřené osobnosti ze všech rodinných konstelací. Mnohé prostřední děti mají sklon vyhýbat se hovoru o tom, co cítí. Je důležité, aby si rodič na své dítě udělal čas a aby si s ním o těchto věcech promluvil mezi čtyřma očima. *„Poslouchejte pozorně, co vám prostřední dítě odpovídá nebo jak vám něco vysvětluje, co si myslí o určitých situacích atd. Jeho touha vyhnout se konfliktu a nedělat rozruch může zkreslovat skutečná fakta. Měli byste mu říci: No tak, pověz mi, jak to doopravdy bylo. Já se nebudu zlobit. Chci jenom vědět, jaký z toho máš pocit.“*

Iniciativa ze strany rodičů je důležitá, neboť prostřední děti si často neumějí u svých rodičů vynutit pozornost. Rodiče by tedy měli dbát na to, aby na své prostřední potomky nezapomínali.

7.3 Výchova nejmladších dětí

U nejmladších dětí se velmi často setkáváme s problematickou disciplínou. Tento problém přirozeně pramení z jejich postavení v rodině. Doma zastávají ze všech sourozenců nejméně úkolů a povinností, a to především ze dvou důvodů. Benjamínci se buď to ze svých prací umějí dokonale vymluvit, anebo je rodina považuje za ještě stále malé a bezmocné, a tím pádem nezatěžované. Proto je důležité, aby jim rodiče také zadali odpovídající díl domácích prací.

Porušování rodinných pravidel a disciplíny nejmladším dětem rozhodně není cizí. Existují dokonce statistiky, které toto tvrzení potvrzují. Dětem by se měly stanovovat jisté hranice, a dokonce i jistá ultimáta a podmínky. Tak aby si děti zvykly na to, že odměna přichází až po vynaloženém úsilí.

Děti narozené do rodiny jako poslední mívají nejmírnější režim a nemusí dodržovat pravidla, která platí či již platila pro jejich starší sourozence. Je tedy vhodné, aby si rodič ujasnil, jaká pravidla chování a jaké povinnosti nastavil svým starším dětem a snažil se je dodržet i nyní u svého nejmladšího potomka.

Ne všichni benjamínci však bývají takto zproštěni povinností a rozmazlování. Někteří rodiče jsou na své nejmladší děti až příliš tvrdí a jiní je zase můžou přehlížet. U nejmladších dětí se proto objevuje pocit méněcennosti. Mohou mít pocit, že ať dělají cokoli, nikdy to nebude pro rodiče dostatečně důležité, a proto by se rodiče měli snažit ocenit jakékoliv úspěchy svého nejmladšího dítěte. Stejně jako u prostředních dětí, benjamínci mohou bojovat s nedostatkem stráveného času společně s rodiči. *„Zamyslete se, jestli nezanedbáváte svého benjamínka, protože už nemáte tolik času jako dřív. Odbourejte jiné věci, bude-li to nutné, abyste si zajistili dostatek času pro každé dítě.“*

8 Cíle bakalářské práce

V teoretické části se věnuji především tématu výchovy sourozenců a její možné problematice. Z použité a nastudované literatury vyplývá, že i samotné vztahy mezi sourozenci často ovlivňuje přístup rodičů ke svým dětem. V praktické části proto pozorují různé výchovné přístupy matek a jejich dopady na vztahy v rodině a jejich celkové fungování.

Literatura týkající se výchovných doporučení a efektivních strategií výchovy sourozenců mi slouží k porovnání se strategiemi matek z mé praktické části bakalářské práce. Snažím se proto sestavit seznam strategií, jež matky nejčastěji využívají k řešení sporů mezi sourozenci a seznam strategií, jež matky využívají k vytváření pozitivních vztahů mezi sourozenci.

Negativní vliv diferenciálního rodičovství má dle různých výzkumů negativní dopad na osobnost dítěte a i na samotné vztahy sourozenců, diferenciální přístup tedy poškozuje i dítě, které je rodiči preferované. Proto ve své výzkumné části mapuji vztahy v rodině, kde se diferenciální přístup vyskytuje, a pozoruji, zda má negativní dopad na vzájemné vztahy. Či zda alespoň preferované dítě z dané preference profituje.

Dále se zaměřuji na souvislosti mezi vlastními zkušenostmi matek z dětství a jejich současným přístupem ke svým dětem.

8.1 Výzkumné otázky

Pro mou bakalářskou práci a její výzkum byly stanoveny tyto výzkumné otázky:

VO1: Jaké strategie využívají matky pro vytváření pozitivního vztahu mezi svými potomky?

VO2: Jaké strategie využívají matky k tomu, aby efektivně vyřešily spory mezi svými potomky?

VO3: Jaký je rozdíl v přístupu k výchově sourozenců u matek jedináček a u matek, jež sourozence samy mají?

VO4: Jak výchovu matky ovlivňuje výchovný přístup vlastních rodičů?

VO5: Jaký dopad má diferenciální přístup rodičů na vztahy v rodině?

9 Metodologie

9.1 Zvolený typ výzkumu

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila kvalitativní metodu výzkumu. Ta totiž využívá podrobnějšího hloubkového popisu daného tématu, nežli tomu je u kvantitativního výzkumu. Díky této metodě mohu získat komplexnější pohled na styl mateřské výchovy a způsoby využívaných strategií matek. „Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případu. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy.“ (Hendl, 2008). Kvalitativní výzkum se také nejčastěji uskutečňuje v přirozených podmínkách prostředí, díky čemuž je možné navázat vztah s respondenty. A to je velmi podstatné k tomu, abych získala patřičnou důvěru respondentů, tak aby se nebáli hovořit o sobě, o svých blízkých a o poměrně velmi osobním tématu mateřství.

Pro svůj výzkum jsem využila výzkumnou metodu případových studií neboli kazuistik. Případová studie je empirickým designem (Švaříček & Šed'ová, 2007), který se zabývá popisem jednotlivých případů, může se zaměřovat na jednotlivce, skupiny či instituce, slouží jako pomoc a srovnání pro podobné případy (Hartl & Hartlová, 2004).

9.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek pro mou bakalářskou práci jsem vybrala pomocí metody záměrného výběru. Tuto metodu jsem zvolila z důvodu jasných kritérií, které osoby, jež se zapojily, musely splňovat. Mezi kritéria mého výzkumu patří:

- Účastníkem ve výzkumu musí být žena
- Žena musí být matkou alespoň dvou dětí
- Děti účastnic navštěvují první stupeň základní školy

Během uskutečnění několika rozhovorů docházelo i k metodě výběru pomocí sněhové koule neboli metodě snowball. Kdy mi, participantky doporučily další vhodné účastnice do výzkumné části bakalářské práce.

Soubor participantů tvoří šest žen, z nichž každá má dvě děti právě na prvním stupni základní školy. Z důvodů anonymity jsem přiřadila jednotlivým účastnicím na své výzkumu fiktivní jména.

9.3 Metoda sběru dat

Kvalitativní výzkum dosahuje svých výsledků díky používání specifických metod. Já jsem pro svůj výzkum využila metodu polostrukturovaného rozhovoru. Držela jsem se předem připravených několika otázek, které jsem následně doplňovala dalšími otázkami a prohlášeními dle vhodnosti dané situace a atmosféry rozhovorů. Také jsem občas zaměnila pořadí otázek, tak aby konverzace mezi mnou a účastnicí plynula, co nepříjemněji a nejpřirozeněji. Forma polostrukturovaného rozhovoru umožnila specifickou a jedinečnost každé vzniklé kazuistiky, avšak zajistila podobnost a souvislost témat v rozhovoru, tak aby mohlo dojít k porovnávání zjištěných informací.

Délka rozhovorů byla individuální, s některými účastnicemi rozhovor trval šedesát minut s jinými až dvě hodiny. Rozhovory probíhaly u účastnic výzkumů doma bez přítomnosti dalších členů rodiny. Účastnice si samy zvolily místo pro konání rozhovorů. Přirozené domácí prostředí mělo zajisté pozitivní vliv na atmosféru rozhovorů, jež vnímám jako velmi vřelou u všech účastnic.

Získaná data byla mnou fixována pomocí záznamu zvuku. Zvukový záznam jsem následně přepsala do písemné podoby v autentické formě, tedy i nespisovném jazyku.

9.4 Analýza dat

Jak jsem již zmínila v předchozím odstavci, získaná data jsem přenesla do textové podoby technikou doslovné transkripce, včetně nejen vyřčených slov z rozhovorů, ale i různých pomlček v konverzaci, smíchu či jiných výrazných situací. Následně získanému textu jsem v programu Atlas.ti vytvořila a připsala jednotlivé kódy. Jedná se tedy o otevřené kódování, to se vztahuje ke slovům, větám či k odstavcům. Následně jsem si z jednotlivých kódů vytvářela sítě a kategorie, jež jsem využila k vytváření výsledků výzkumu, tedy k jednotlivým kazuistikám a jejich srovnání. K tomu jsem využila metodu vyložení karet.

9.5 Etická otázka výzkumu

Před začátkem každého rozhovoru jsem účastnici seznámila s tématem mé bakalářské práce, také jsem jí sdělila témata a okruhy otázek, o kterých jsme se spolu měly v případném rozhovoru bavit. Ubezpečila jsem každou účastnici o naprosté anonymitě výzkumu. Vždy jsem se účastnice zeptala, zda je v pořádku, že si budu náš rozhovor nahrávat.

10 Výsledky

Tato část bakalářské práce obsahuje jednotlivé kazuistiky šesti matek a jejich následné srovnání.

10.1 Kazuistiky

Každou kazuistikou jsem vytvořila na základě získaných informací z rozhovorů s matkami.

10.1.1 Kazuistika paní Adély

Adéla žije společně se svými dvěma dětmi a manželem u své matky v rodinném domě, který je rozdělen na dvě samostatné bytové jednotky. Před tím žili u manžellových rodičů, později samostatně ve svém vlastním bytě, znovu se ale odstěhovali a nyní žijí takto společně.

Svou zkušenost z dětství Adéla popisuje s vědomím, že je její popis značně ovlivněn rolí staršího sourozence. Nejprve se přiklání k tvrzení, že rodiče přistupovali k ní a její mladší sestře stejně, případnou nespravedlnost sváděla sama na sebe a na svůj dojem. *„Přístup byl stejný, je to jen můj pohled jako staršího sourozence, jinak si myslím, že jo. Že to mám jen zkreslené.“* Při delším rozmyšlení a svých dalších otázkách se Adéla více otevřela a přiznala, že přístup rodičů vůči ní spravedlivý nebyl. Mladší sestra měla určitě větší úlevy a také byla méně trestána. *„Sestra to měla snazší. Měla cestu prošlapanou. Byli svolnější. Slízla smetanu. Třeba řeknu příklad s diskotékou, já musela chodit brzy, ona už si mohla přijít, kdy chtěla a nezlobili se na ni. Takže takovýchle věci.“* Také vztah mezi těmito dvěma sestrami nebyl dobrý. Urovnal se až v dospělosti. *„V dětství, to pro mě byl hrozný parchant, který na mě žaloval a já za to vždycky dostala i neprávem. Ona pořád lhala a něco si vymýšlela, hrozný dítě. Bylo to tím, že byla mladší. Táta na ní byl měkký.“*

Výchovu rodičů hodnotí Adéla jako velmi přísnou jak u otce, tak i u matky. Sama takto ke svým vlastním dětem nepřistupuje. Svými rodiči se inspirovala během prvních roků svého staršího dítěte syna Viléma, což dnes hodnotí jako chybu. Jednalo se především o všeobecné rady k tomu, jak vychovávat dítě. Matka paní Adély prý měla pocit, že ona jediná ví, jak na výchovu a kterékoliv jiné rodičovské přístupy hned zavrhovala. Proto Adéla říká, že se spíše snaží vyvarovat toho, co jí na jejich rodičích vadilo. Snaží se tedy chovat jinak než rodiče a neopakovat jejich chyby. Je ale nutné říct, že z informací, které mi Adéla sdělila, mám dojem, že se u svých dětí nesnaží vyvarovat tomu, co vnímala jako

nespravedlivý přístup rodičů vůči sobě jako staršímu sourozenci. Myslím si, že se Adéla zaměřuje spíš na chování své matky, které jí nevyhovovalo. *„Přišly jsme se sestrou z diskotéky, chtěly jsme spát, máma z nás rvala pyžamo, že zrovna musí prát. Tak já děti nechávám spát, jak chtějí. A pak co se důvěry týče, máma vždycky všechno vykecala. Já tajemství udržím.“*

Adéla mluví naprosto otevřeně poměrně negativně o svém manželství. Hlavním problémem je z jejího pohledu manželova povaha. V našem rozhovoru Adéla několikrát zdůraznila manželovy různé negativní vlastnosti. *„Manžel taky nemá nejlepší povahu, je to takovej mrzout.“* Adéla prohlásila, že toto manželství nikdy nebylo ideální a že ji manžel vždycky miloval víc než ona jeho. Vinu dává také společnému bydlení jak s manželovými rodiči, tak i bydlení s vlastní matkou. Nesourodost manželů také přináší jiný přístup k dětem, který mezi manželi vytváří další spory a hádky. Např. manželé spolu nepřístupují soudržně ohledně studijních obtíží syna. Otec prý vystupuje jasně proti synovi, hledá nějaké tresty a nápravy, když to matka stojí za synem a omlouvá ho, odmítá syna trestat, a tak mezi manželi vznikají další spory. Obecně manželův přístup k dětem Adéla popisuje jako chladný, vztah k dětem má prý vyrovnaný, bez preferencí, avšak až vyhýbavý.

U Adély nalézám prvky sebereflexe, nejen že se zaměřuje na vlastní zkušenost ze svého dětství, kterou se snaží přenést kladně do výchovy svých dětí např. tím, že se snaží vyvarovat chybám, které na ní byly praktikovány, ale hlavně si umí sama přiznat své chyby a snaží se s nimi dále pracovat. Dále říká, že s přibývajícimi zkušenostmi si mateřství více užívá. Na rozdíl od svých rodičů není přísná, razí spíše kamarádský přístup, který ji prý s dětmi více vyhovuje. Ačkoliv druhé dítě tedy dcera Adéla nebyla plánovaná, Adéla ji velmi pozitivně přijala a říká, že toho nikdy nelitovala. U obou dětí si s manželem dali záležet na výběru jmen. Staršího syna se snažila připravit na příchod sestry, ten však, ačkoliv mu bylo už pět let, prý nijak nereagoval a dle slov matky mu tato situace nepřišla nijak důležitá. Cítím, že Adéla ke svým dětem chová hluboké city, mluví o nich až v superlativech. *„Vilda je můj bobánek. No a Adélka, holčička moje. Milovaná. Moc milá, hodná.“* Jsou pro ni důležitější než ona sama, což dokládá např. tato věta z rozhovoru ohledně společného bydlení s vlastní matkou. *„Je fajn, že tady mají děti své místo, mají svůj vlastní pokoj, manžel je v ložnici, jen já nic nemám, žádný osobní kout, ale prioritou mi jsou děti.“*

U Adély však také nalézám jistá negativa v přístupu ke svým dětem. Opět po delším doptávání z mé strany Adéla přiznala svou preferenci ke staršímu synovi a naopak jisté zábrany ke vzniku vztahu s dcerou. Mám dojem, že matčina preference vzniká především na základě toho, že syn je Adéle více povahově podobný než dcera, která je naopak po svém

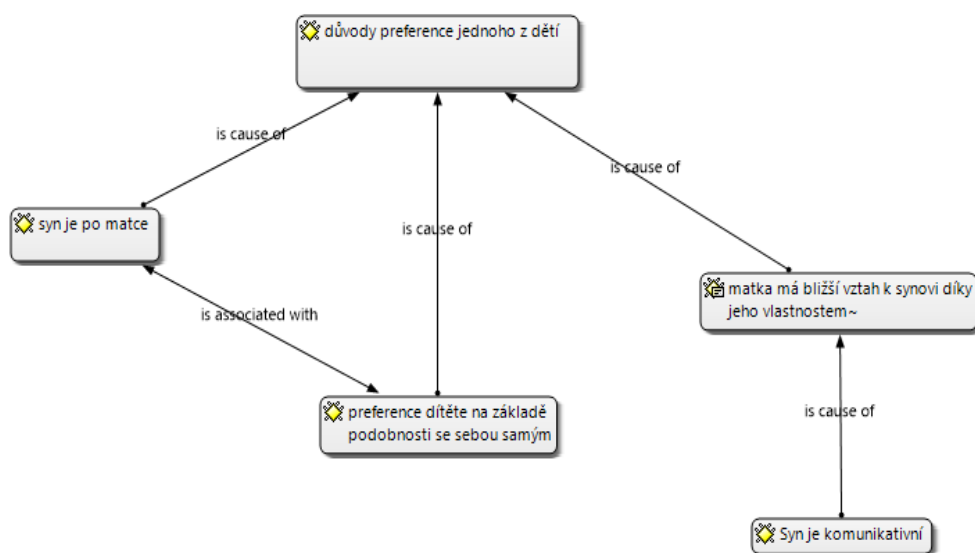
otci. „Je pravda, že Adélka je takový negativní mrzutý dítě, když to Vilda, to byl vždycky smíšek a ukecanej. A hlavně i teď, když už je v pubertě, pořád mi všechno říká, je ke mně otevřenější. Adélka je mladší, je ještě poměrně malá a stejně je už tak uzavřená. A nepomáhá, že se ji snažím víc věnovat, víc na ní mluvím, doptávám se. Prostě je taková, no po manželovi. Vilda zas po mně.“

Bohužel z rozhovoru vyplývá, že sourozenecký vztah dětí Viléma a Adély se idylicky nevyvedl. Problém vidím u již zmíněné Vilémovy lhostejnosti během matčina těhotenství, dále u následné absence žárlivosti po narození sestry a opět u přetrvávající lhostejností až do dnešní doby. Děti jsou velmi odlišné už samotnými fyziologickými rozdíly jako je pohlaví či věkový rozestup pěti let, vlastnostmi i chováním se dle matky však také velmi liší. Dnes je tento vztah v takové fázi, že starší sourozenec odmítá kontakt se svou sestrou, vyhledává jí prý pouze pokud, může z její pomoci profitovat. Matka však tvrdí, že sestra má bratra ráda. Adéla říká, že nedávno pochopila důvod synova přístupu. „Reagovala jsem špatně. Uvědomila jsem si to nedávno úplně náhodou, když jsem se dívala na naše natočená rodinná videa. Adélka totiž furt ječela a já jen řvala na Vildu, ať ji nechá a neubližuje jí, až teď díky tomu videu jsem si uvědomila, že to byla chyba. Že ona byla hroznej smrad uječenej. Žádná miloučká holčička, až teď to vidím, že to byla chyba. Tenkrát mi to přišlo normální. Ted' mě to mrzí. Uvědomuju si, proč Vilda svou mladší sestru nemá rád. Nechovali jsme se fér.“ Chápu to tedy tak, že se v této rodině celou dobu opakoval vzorec chování, kdy při sporech mezi sourozenci se rodiče automaticky zastávali mladšího sourozence. Starší syn tak musel vždy své sestře neprávem ustoupit.

Na závěr bych tedy chtěla poukázat na podobnost mezi vztahem dětí matky a samotným dětstvím matky, kdy i ona sama měla se sestrou špatný vztah. Jako starší sourozenec vnímala neoprávněnou nespravedlnost. Bohužel si myslím, že i Adéla opakuje vzorce svých rodičů tím, že slepě trestala své starší dítě. Své chyby si však už nyní uvědomuje a snaží se je prý napravit. U syna se ale zatím dle matčiných slov žádné posuny k lepšímu nedějí, důležité však je, že spolu o tomto problému hovoří. „Mluvím o tom s Vildou, řekla jsem mu, to co jsem si uvědomila, ale zatím to nemá žádný efekt. Taky jsem se mu omluvila.“

Další podstatný problém se objevuje v neharmonickém vztahu mezi partnery, který však má dle mého názoru mnohem hlubší přesah, a to až do vytváření vztahů matky k dětem či možná mezi dětmi samotnými. To, že ve své dceři Adéla vidí svého muže, se kterým nemá zdravý vztah, tak může vytvářet handicap ve vztahu dítěte a matky. Dcera prý zdědila otcovy negativní vlastnosti, které zřejmě omezují vytváření hezkého vztahu s matkou. Adéla mezi tyto vlastnosti řadí např. to, že je dcera velmi uzavřená, negativně naladěná, obtížně si hledá

kamarády a neumí přijímat kritiku. U svého syna Adéla nalézá spíše kladné vlastnosti, které jsou jí také podobné, to je také důvodem, proč si jsou bližší. Dalším podstatným důvodem pro synovu preferenci, který sama Adéla v rozhovoru zmiňuje, je jeho mnohem komunikativnější povaha, nežli tomu je u dcery.

Mapa kódů souvisejících s preferencí syna

10.1.2 Kazuistika paní Patricie

Patricie bydlí v rodinném domě společně s manželovými rodiči, manželem a dvěma dětmi. Starší je dcera Terezka, té je deset let. Mladší je sedmiletý syn René. V rozhovoru zdůrazňuje, že společné bydlení vnímá jako výhodu. Vztahy s manželovými rodiči mají velmi pěkné, vzájemně si pomáhají. Stejně pozitivně a s láskou hovoří i o svém manželovi, po kterém zdědil syn René své jméno. S čímž zprvu Patricie nesouhlasila, ale nakonec ustoupila. Na oplátku měla přednostní slovo při výběru jména pro dceru.

Sama Patricie má jednoho sourozence, a to o čtyři roky staršího bratra. Momentálně spolu nevycházejí kvůli bratrovu rozvodu. Patricie se i nadále se svou švagrovou přátelí, a to se bratrovi Patricie nelíbilo, proto s ní přerušil kontakt. Avšak vztah s bratrem v dětství Patricie hodnotí jako velmi harmonický. *„On se o mě hezky staral, hodně o mě pečoval, opravdu hezky. Nemám vůbec pocit, že by na mě žárlil. Málo jsme se hádali, ani si nepamatují se, že bychom se kdy poprali.“* Bratr si prý nikdy nestěžoval na to, že by mu jako staršímu sourozenci bylo křivděno. Rodiče nedělali mezi svými dětmi rozdíly, nikdy nikomu nenadržovali. *„Byli opravdu féroví.“* Patricie popisuje výchovu rodičů jako důslednou a velmi přísnou, nikdy však nebyla posunutá k fyzickým trestům. Hlavní slovo měla maminka, ta rozhodovala i za otce. Patricie u své matky sledává problém v tom, že na své děti zbytečně křičela, což dnes pozoruje i sama u sebe. Svými rodiči se velmi inspiruje, obdivuje hlavně to, jak byli spravedliví, jak dokázali mezi ní a bratrem nejen rovnocenně dělit svou pozornost a péči ale i tresty. Patricie ale nevychází jen z kladných zkušeností, kromě již zmíněného křičení reflektuje i např. to co jí na rodičích vadilo a sama se tomu dnes u svých dětí snaží vyhnout. *„Máma nám taky často říkala, ať plno věcí neděláme a tohle já svým dětem neříkám, protože vím, že to nemá cenu. Když to dítě něco chce, zákaz mu v tom nezabrání.“*

Patricie hovoří o svých dětech velmi pozitivně, avšak autenticky se schopností kritiky a reflexe. Během našeho rozhovoru se nebojí přiznat, že mateřství vždy pro ni není úplně perfektní, že děti nejsou jen hodné a všeho schopné a že i ona si je vědoma chyb, které sama dělá. Patricie má však silnou potřebu starat se o své děti, dokonce lituje, že tak rychle děti rostou a cítí, jak jí potřebují méně a méně. Svůj výchovný styl Patricie popisuje jako velmi volný, spíše přátelský a bez pravidel. Bohužel, jak sama přiznává, na rozdíl od manžela postrádá od dětí poslušnost. Manžela prý děti poslouchají a vnímají jako autoritu, co jim řekne, děti plní. *„Vždycky polevím, moje výchova je prostě volnější. Když dětem nařídím, aby si uklidili své pokoje, neposlechnou mě, řeknou mi, že to udělají až další den a já to holt nechám. Chci totiž klid, nechci se s nimi hádat a křičet na ně.“*

Z mého pohledu se u matky upřednostňování jednoho z dětí neobjevuje. Dcera se povahově podobá všem členům rodiny, syn René je zase především po svém otci. Sama Patricie přiznává, že na začátku vztah mezi dcerou a jí nebyl tak fungující, jako tomu bylo u syna. *„Od narození jsem k ní měla jiný přístup. Dali mi jí až za dva dny, musela totiž být v inkubátoru. Ihned jsem k ní nepřilnula. S Rendou jsem byla po porodu úplně v pohodě, bylo to tak, jak by to mělo být.“* Terezku jsem ani nekojila, nechtěla to, Reného ano a ten vztah byl opravdu jiný.“ Díky schopnostem matky docházelo v tomto vztahu k nápravě v takové míře, že dnes je vztah s Terezkou roven tomu s René. K oběma dětem se snaží přistupovat stejně a spravedlivě. Patricie tvrdí, že u svého manžela preferenci jednoho z dětí nevidí.

Než se Patricii narodil syn René, snažila se svou starší dceru na příchod sourozence připravit. Ta se na svého sourozence velmi těšila, neustále své matce hladila břicho, také moment oznámení těhotenství pro ni byl tak důležitý, že si ho přesně zapamatovala. Po narození bratra však začala velmi žárlit, to trvalo první půl rok. Nejhůře nesla bratrovo kojení, během kterého na sebe strhávala matčinu pozornost. Další faktor, který Terezce ztížil situaci, byl její nástup do školky. Dobře si uvědomovala to, že ona musí opustit domov a její bratr bude mít matku sám pro sebe. Po několika týdnech se s tím vším srovnala a začala mamince sama pomáhat. *„Snažila se pečovat. Nikdy na Rendu ošklivá nebyla, neustále ho hladila, byla hodná.“* Dnes se projevy žárlivosti promítají hlavně ve snaze přivlastnit si matku jen pro sebe, a tak se prý chovají obě děti.

Tento problém Patricie řeší především tím, že se snaží spravedlivě dělit svou pozornost mezi oba sourozence. *„Nedávám jim možnost, aby žárlili. Protože se snažím být k oběma stejná, snažím se být pro obě děti stejně dostupná. Žádnému z nich nenadržuji.“* Sourozenecké spory se snaží s dětmi řešit probráním situace a vysvětlováním, ne vždy se jí to ale daří a často využívá křiku, což ale hodnotí jako chybu, kterou opakuje po své matce. Další strategií matky je ignorování sporů v některých situacích. *„Někdy je nechávám úplně být, takže jsou třeba ve svých pokojíčkách a nejdu tam schválně. Když je to ale vážný, snažím se zjistit, co se stalo. Případně si problém vysvětlíme, vyjasníme, a když tak i zakřičím.“* Pokud dojde k nějakému sporu, Patricie se snaží, aby se děti usmířily, a to nejčastěji nějakým fyzickým kontaktem jako podáním ruky či polibkem. Patricie si velmi cení momentů, kdy se projevy sourozenecké náklonnosti objevují spontánně: *„Líbí se mi, když jdou děti spát a samy sobě chtějí dát dobrou.“* Patricie také věnuje čas vzájemnému fyzickému kontaktu: *„Rádi si taky společně poležíme, to nám taky upevňuje vztahy.“*

10.1.3 Kazuistiky paní Světlany

Světlana žije s manželem a svými dvěma dětmi v centru města v rodinném domě. Nejvíce se svými dětmi prý využívají zahradu, kde mají např. trampolínu či bazén. Svou domácnost dále popisuje jako takovou živější, ve které jsou návštěvy dalších členů rodiny a přátel velmi obvyklé. Starší je syn Miroslav, kterému je deset let, jeho sestra Anna je o rok mladší. Své manželství Světlana popisuje značně kladně, s manželem si jsou blízcí i povahově. Manžel prý sice velmi pracuje, ale když je doma, věnuje se svým dětem, jak jen může. Mají i stejný přístup k výchově svých dětí. *„Jsme s mužem stejny povahy, takovi mírní lidi.“*

Sama Světlana sourozence nemá a říká, že toho nikdy ani nelitovala. V tom, že sama bude mít alespoň dvě děti, měla prý ale jasno. Mateřství si velmi užívá, kdyby měla jen jedno dítě, bylo by to dle jejích slov málo a litovala by. Světlana mluví o svých rodičích jako o velmi přísných, neustále nutících svou dceru něco dělat. *„Doma jsem pořád měla nějaký úkoly, ne že bych to teď hodnotila úplně špatně, ale jako dítě mě to vyloženě štvalo. Taký jsem se musela pořád učit, chodila jsem na různý doučování, který ani neměly efekt. Uvědomuju si, jak mě taký rodiče ode všeho odrazovali a zrazovali, budovali mi nízký sebevědomí.“* Sama popisuje, jak se během puberty tak začala stavět proti svým rodičům různými protesty jako třeba kouřením. Vnímala to tak, že ji rodiče vychovávali chybně a dodnes má stejný názor. Říká, že se ve výchově svých dětí snaží spíše vyvarovat toho, co jí na jejich rodičích vadilo.

Právě svůj styl výchovy Světlana popisuje jako velmi volný, přátelský a nedirektivní. *„Já nikdy nebudu přísná máma s nějakým rozvrhem aktivit. Děti nechávám dělat to, co chtějí. Ani kroužky jsem nevybírala za ně.“* Tento přístup spolu manželé sdílejí. Oba přistupují k dětem velmi otevřeně, nesnaží se je omezovat. Světlana to hodnotí tak, že se zatím tento přístup vyplácí. Obě děti jsou dle matky hodné, nedělají žádné problémy. Světlana právě věří v pravidlo svobodné vůle dětí, matka zasahuje, pouze pokud je opravdu potřeba. *„Pravidlem je, aby nikdo nedělal blbosti a nějaký nebezpečný kroky. Jednou mi třeba Anička sebrala z peněženky dvě stě, tak to jsem tedy zasáhla a vysvětlila jí, že překročila pomyslnou hranici. Dostala trest, že peníze musela vrátit ze své kasičky a ještě i s úroky asi padesáti korunami a od té doby je klid [směje se]. Byl to můj největší trest a i tak jsem se v něm necítila úplně dobře.“* Matka dále popisuje svůj přístup jako přístup spíše kamarádský než mateřský, sice jí tak děti méně poslouchají, ale za to se takhle cítí lépe, než kdyby k dětem přistupovala stejně jako její rodiče k ní.

Světlana má pocit, že jsou její děti velmi odlišné. Starší syn se prý povahově podobá otci, je spíše introvertní, tichý, dle matčiných slov až outsider ve skupině dalších dětí. Dceru matka vidí jako jasného extroverta, povahově blízkou sobě, velmi pohybově nadanou, milující společnost. „*Jsou jako oheň a voda.*“ Přístup matky k dceři a k synovi vnímám tak, že se tedy liší, neliší se však v preferenční oblíbenosti jednoho z dětí. „*Mám je moc ráda oba stejně, nemůžu říct, že bych k jednomu měla blíž než k tomu druhému.*“ To že jsou děti tak rozdílné, matka hodnotí pro vytváření vztahů naopak pozitivně. U každého z dětí přispívají k vytváření vztahu jiné kladné vlastnosti. „*U Mirečka je třeba fajn, že se na něj může člověk spolehnout, je určitě zodpovědnější, takže když můžu, obracím se spíš na něj, protože vím, že on to na rozdíl od Aničky splní. Anička je ale zase taková bavička, živel, co všechny vždycky pobaví a rozveselí. Takže jsou sice jiní, ale miluju je oba stejně.*“ Tato věta by se však dala vnímat jako projev nerovnoměrného přístupu, kterého si však matka vědoma není. Světlana hodnotí sama sebe jako matku vlídnou, trpělivou, obětavou, která se vždy snaží svým dětem pomáhat.

Z informací z rozhovoru mám dojem, že mezi dětmi panuje velmi harmonický vztah. Ten sama matka přikládá minimálnímu věkovému rozdílu, který mezi sebou její děti mají. Proto také v tomto případě nebyla nutná příprava staršího sourozence na příchod mladšího. „*Myslím si, že ten vztah je fakt pěkný až jako ukázkový.*“ Děti jsou sobě kamarády, pomáhají si, společně si doma hrají. Dle Světlany se spory mezi jejími dětmi vyskytují jen v menší míře. „*Když byly děti menší, tak to bylo třeba kvůli hračkám, vždycky jsme museli koupit oběma něco, jinak bysme s nima nevydrželi.*“ Dnes Světlana popisuje spíše spory, kdy mladší dcera vyžaduje matčinu pozornost. Syn svou tišší povahou matku tolik nevyhledává, a proto to Světlana chápe tak, že se mu snaží sama více věnovat, mladší dcera matčino chování vycítí a reaguje žárlivě.

Co se týká řešení sporů, tak u Světlany vnímám jako hlavní strategii komunikaci s dětmi. Díky níž spory nejen řeší ale i jimi dalším hádkám předchází. Také u matky nalézám včasnou intervenci, kterou často kombinuje právě s komunikací. Zde je příklad řešení sourozeneckých bitek: „*Mireček ten tohle nikdy nedělal, taky jsem mu několikrát říkala, že je velké brácha a že musí sestřičku chránit. No a ono je to spíš naopak [směje se]. Když už, tak to začíná Anička, ale vždycky jsem je zastavila včas.*“ Což poukazuje právě na slovní řešení sporů. „*Reaguju okamžitě jako hned, aby se to vyřešilo. Zeptám se, co je za problém, co kdo dělá nebo nedělá.*“ U této matky nacházím podstatnou a kladnou strategii v komunikaci dovedenou dále. Světlana se totiž u svých dětí pokouší rozvíjet reflexi a porozumění. V případě problémů staví jedno dítě do role druhého a pokouší se s ním společně vymyslet, proč se tak vlastně jeho sourozenec chová, co stojí, za jeho chováním.

Výchova paní Světlany se může zdát jako přehnaně otevřená a vlastně bez hranic, ale zřejmě je nakonec dobře fungující, protože sama v rozhovoru poukázal na příklad s krádeží peněz, kdy zasáhla a hranice, tak dětem nastavila. Zdá se mi, že si Světlana své mateřství velmi užívá, tak trochu mi z toho vyplývá možná kompenzace za vlastní nevydařené dětství. Už jen např. z věty ohledně jistoty toho, že chtěla druhé dítě hlavně kvůli sobě, aby si mateřství užila a nelitovala. U Světlany také nalézám velkou snahu ohledně budování silného sourozeneckého vztahu, který buduje především díky společným aktivitám, fyzickému kontaktu, vzájemnou komunikací, společnou kreativitou a vzájemnými vyznáními lásky.

10.1.4 Kazuistika paní Ivy

Iva žije v rodinném domě společně se svým manželem a dvěma syny. Starší syn se jmenuje Petr a je mu jedenáct let, mladší syn je Tomáš, kterému je osm let. V této rodině se vše dle matčiných slov točí okolo sportu a učení. Sami s manželem jsou velmi sportovně založení, proto také vedou ke sportu i své syny. „*Ještě že máme zahradu, díky ní se mají kde vybit, třeba v bytě by to s nima nešlo. Kluci jsou trošku takoví aktivnější.*“ Matka pozitivně zhodnocuje nejen své zázemí ale i manželství. Manžel prý velmi pracuje, ale synům se věnuje, jak může, především ve sportovních aktivitách. Iva popisuje manželův vztah k dětem spíš jako takový kamarádský, kdy si s nimi manžel spíše hraje, než aby je vychovával. Pokud však nastane nějaký problém, manžel stojí za svou ženou Ivou. Iva ví, že se na něj může spolehnout. Starší syn Petr získal jméno po otci, ten si to tak přál a Iva s tím souhlasila.

Sama Iva je mladším sourozencem, má o čtyři roky starší sestru, se kterou v dětství neměla příliš dobrý vztah. Vše se zlepšilo až v dospělosti především díky mateřství, kdy si Iva začala být se sestrou bližší. Za nefungujícím vztahem Iva vidí žárlivost starší sestry, ta prý však byla na svém místě vzhledem ke způsobům výchovy rodičů. „*V dětství jsme se hodně praly, vždycky na mě žárlila. Rodičům hodně vyčítala, že já jako mladší dítě všechno můžu. Že nás hodnotí jinak.*“ Iva už v dětství vnímala, že sestra má pravdu a že jejich rodiče opravdu nepřístupují ke svým dcerám stejně. Tenkrát to však brala jako výhodu, líbilo se jí, že jsou jí dovolené věci, které její sestře nebyly. „*Sama jsem pocítovala, že mám úlevy. Pro ni bylo všechno přísnější, rodiče pro ni měli různá pravidla, moje výchova byla volnější. Takže v tomhle rodiče k nám nebyli fér.*“ Dále výchovu svých rodičů Iva hodnotí jako velmi přísnou. Především otec měl velkou autoritu a byl přísnější než matka, k mladší dceři však i on svůj přístup v porovnání se starší dcerou změnil. Nebyl už tak přísný a rázný. Iva se ale inspiruje

právě svým otcem, snaží se být přísná jako on a stejně jako otec vedl ke sportu jí, vede dnes Iva k pohybu své děti. Stejný přístup s otcem Iva chová i k významnosti vzdělávání. Výrazně si je však vědoma právě nespravedlivého přístupu svých rodičů, kterému se snaží u svých dětí předejít. *„Právě že na základě toho se snažím klukům stanovovat věci stejně. Tak aby ten starší nedopadl jako má sestra a aby zase Tomáš to neměl tak lehké jako já.“* Iva si také uvědomuje rozdílnost vztahů, které se mění v rámci současné moderní doby. Její vztah se svými dětmi je prý úplně jiný, než jaký ona sama měla s rodiči. Ačkoliv je přísná, přísnější než manžel, má s dětmi mnohem více přátelský vztah, než ona sama s rodiči jako dítě měla.

Oba synové jsou povahově po obou rodičích, protože jak matka sama říká, jsou s manželem oba stejní. A stejně podobní si jsou i Petr a Tomáš. O Petrovi však matka v našem rozhovoru hovoří častěji a prakticky nezmiňuje žádnou negativní synovu vlastnost. U Tomáše zmiňuje lehkou odlišnost od bratra tím, že není tolik aktivní, je lenivější a jeho školní úspěchy nejsou tak dobré jako bratrovy. Sama okamžitě přiznává, že její přístup k Petrovi je přeci jen lepší a stejně tak i jejich vztah. *„Tak rovnou můžu říct, že vztah nemám s oběma syny stejný. Je to tím, jak je každý jiný. Nemyslím to tak, že bych jednoho preferovala, ale vztah mám jiný. U Péty, jak je hbitý a rychlý, taky se s ním se lépe domluvím a i je více chápavý, je to prostě snazší. Tomáš je hrozně moc tvrdohlavý. Nemyslím si, že by ten náš vztah byl úplně identickéj, nepreferuji Petra před Tomášem, ale vztah je lepší už na základě plynulejší domluvy.“* Stejný přístup vidí Iva i u svého manžela, který preferuje staršího syna na základě jeho sportovních aktivit, které sám také provozuje. Tudíž se s ním blíže identifikuje. Preferenční vztah, kterého si je u sebe i u manžela Iva vědoma, nehodnotí nijak fatálně, má pocit, že se může jednat jen o dočasnou preferenci, která postupným růstem a dopíváním synů může sama vymizet.

Vztah synů se mi však zdá touto preferencí nepoznamenán. Rodiče se snažili Petra připravit na příchod mladšího sourozence, chodili s ním např. na ultrazvuk, na bratra se velmi těšil. Po porodu bratra přijal, výrazně nežárlil, měl ho rád. Tato situace se však na nějaký čas změnila, a to když chlapcům zemřel dědeček. Starší Petr tak přišel o svého dědečka, kterého měl jako přítele a kterého měl zatím jen sám pro sebe. Na svého bratra najednou začal žárlit a začal mu různě škodit. *„Pořád mu něco naschvál dělal, třeba ho tahal za nohy.“* Po několika týdnech se s novu situací Petr sžil a žárlivost opět odezněla. Dnes spolu dle Ivy chlapci vycházejí a jejich spory jsou nejčastěji různé dětské bitky. Několikrát se ale stalo, že se starší Petr zasekl a tvrdil rodičům, že ho nemají rádi, tento problém ale matka okamžitě řešila takto: *„Vysvětlovala jsem Petrovi, že to není pravda, taky jsem mu poukázala na plno*

příklady, na kterých sám viděl, že se mu vlastně věnujeme víc než bráchovi. Momentálně je to lepší na základě toho sportu, že je teď takovej důležitější.“

Komunikace a poukazování srozumitelných příkladů není jedinou matčinou taktikou v řešení sporů. Často využívá při sourozeneckých problémech nějakou jinou aktivitu jako substituci. *„To se třeba snažím přenést jejich agresí do pohybu, takže jdeme sportovat, no a taky tím na ten jejich spor zapomenou.“* Právě do již zmíněných bitek, matka nezasahuje, jen pokud by prý byly moc nebezpečné. Někdy své syny nechává vyřešit si své spory samotné. Iva obecně vnímá své syny jako velmi samostatné v porovnání s vrstevníky.

Sourozenecký vztah svých synů Iva hodnotí jako dobře fungující. U staršího syna Petra vnímá, jak si užívá roli staršího bratra. Doma bratrovi rozkazuje, ale mezi ostatními dětmi je s ním velký kamarád. Sama matka byla svědkem situace, která jí velmi potěšila. Jednalo se o moment, kdy se starší Petr venku postavil před ostatními dětmi za mladšího bratra. Iva se synům snaží neustále opakovat, ať se mají rádi, ať jsou rádi za to, že mají jeden druhého a ať Petr bratra hlídá, protože je starší a má za něj zodpovědnost.

10.1.5 Kazuistika paní Hany

Hana žije společně s manželem, s dvěma dětmi a několika domácími mazlíčky v rodinném domě na okraji města. Bydlí zde teprve rok, lokalitu s manželem vybírali záměrně v dosahu městské hromadné dopravy, tak aby jejich děti byly na rodičích nezávislé a samostatně mobilní. Starší dítě je dcera Kateřina, které je dvanáct let, mladší je devítiletý syn Tomáš. Obě děti matka popisuje velmi vlídně, jsou dle jejích slov velmi hodné a šikovné. S manželem má Hana zdravý fungující partnerský vztah.

Hana sama žádné sourozence nemá, už od dětství ji mrzelo, že je jedináčkem. Vždy si tedy přála mít více dětí. *„Vždycky jsem chtěla minimálně dvě děti. Byla jsem jedináček, nikdy jsem nechtěla jim být, a tak jsem chtěla, aby moje děti nebyly osamělý, aby měly partáka, jak na hraní, tak i pro život.“* Výchovný styl rodičů Hana popisuje jako velmi mírný, ona však sama sebe vnímá taky jako hodné dítě, které tohoto přístupu nezneužívalo. Rodiče však nebyli jen mírní, na svou dceru kladli i jisté povinnosti, ty se týkaly především studií a různých pracovních činností. Hana dnes vidí velký rozdíl u sebe a svých dětí právě v tomto hledisku, kdy ona měla doma neustále nějakou pracovní náplň, když to její děti ne. Má pocit, že je to chyba její vlastní nedůslednosti. Říká, že se svými rodiči inspiruje, bere to jako něco, co probíhá na nevědomé úrovni, aniž by si toho člověk byl sám vědom. *„To tak nějak člověk převezme a ani neví jak, nevědomky to dělám. Neměla jsem u nich nic špatně. Nemám si na co*

stěžovat, takže asi vychovávám své děti stejně. Ale dělám i něco negativně po nich, [směje se] rodiče mě nutili dělat hudbu, tak jsem to děti taky nutila dělat a nic z toho stejně nebylo.“ Hana dále reflektuje i věci, které jí u rodičů vadily, postrádala u nich např. rodinné výlety, podporu ke sportu či fyzický kontakt. Dnes na tyto věci u svých dětí velmi dbá, snaží se s nimi cestovat či je vést právě k pohybu, sama říká, že věci jako mazlení, objímání či tulení si na dětech vyloženě kompenzuje.

Svůj přístup k dětem Hana hodnotí jako láskyplný, opatrovnický, mateřský, málo důsledný a benevolentní. Hana obecně cítí, že je v životě málo důsledná. Manžel je prý naprosto stejný, dle slov matky je ještě benevolentnější než ona sama. Takže pokud po dětech manželé něco chtějí, musí to být Hana, kdo dá rozkaz. Obě děti jsou velmi hodné, sportovně i inteligencí nadané. O obou dětech mluví Hana jako o všestranných a milujících, zároveň ale zmiňuje jejich lenost a jistou pasivitu v určitých směrech jako jsou např. domácí práce. Děti se dle Hanina mínění nejvíce liší ze socializačního hlediska. Kateřina je extrovert, když to Tomáš introvert. Matka vidí podobnost mezi sebou a dcerou, syn je zase po svém otci. Matka se také zaměřuje na spravedlivý přístup k oběma dětem. Tyto věci velmi reflektuje, je si vědoma, jak důležitá spravedlnost pro děti je, ačkoliv to sama jako jedináček neměla možnost poznat. *„Vždycky to bylo těžký, ale tím jak člověk ví, jak to někde takhle funguje špatně, tak se člověk snaží tomu předejít. Bylo by mi nepříjemný, kdybych do toho sklouzla. Nevím, jestli jsem to vždycky dodržela, tu spravedlivost, ale snažím se. Miluji je stejně.“* Když se ale dále zaměříme na přístup a ne na vztah, matka přiznává, že snazší budování vztahu cítí se svou dcerou. Matka tuto skutečnost reflektuje především na základě toho, že dcera je komunikativnější, když to syn je jako introvert uzavřenější. Stejně tak přiznává i to, že si je preferencí vědoma i u svého manžela. Ten prý děti preferuje v různých oblastech, tudíž se nejedná o preferenci jako oblíbenosti ale spíše o rozdílný přístup k dětem v různých situacích. I z dalších vět typu: dcera je po mně, syn po otci, opět vyvstává možný projev preference na neuvědomované úrovni.

Sourozenecký vztah Kateřiny a Tomáše matka hodnotí jako krásný. To, aby jejich vztah fungoval, matka bere jako svůj životní cíl. Už před příchodem mladšího sourozence rodiče Kateřinu připravovali. *„Bavili jsme se o miminku, poslouchala břicho. Ukazovala jsem jí obrázky, jak miminko roste. Vybírala oblečky se mnou. Bráčku si představovala jako panenku. Těšila se na brášku.“* Po porodu však Katka začala žárlit, a to z důvodu ztráty pozornosti. Tuto situaci dceři kompenzoval její tatínek, který se snažil veškerý volný čas věnovat právě jí. Časem se tato situace ustálila. Ty spory v nižším věku se dále týkaly např. ohledně hraček. Nyní si Hana není žádné žárlivosti ani z jedné sourozenecké strany vědoma.

„Jak říkám, mají se moc rádi, jsou kamarádi, když už, tak fakt něco malinkýho, co se dá slovně vyřešit, je to stejný jako v každým vztahu i dospěláckým.“

Hana se snaží sporům mezi sourozenci předcházet, a to především budováním jejich vztahu už od prvních let společného soužití. Mezi její strategie bych zařadila především slovní taktiku, jak k budování vztahu mezi dětmi, tak i k řešení jejich sporů. *„Vltnu mezi ně a vyříkáme si to. Proč ty, proč ty, co se stalo.“* Jako další řešení využívá substituční strategii, kdy Hana své děti nějakou jinou aktivitou rozptýlí tak, že se změní jejich pozornost. Další podstatné pozitivum byl vždy brzký zásah Hany v případě sporů. Strategii ignorování využívá matka snad v tom nejlepším případě, a to když na sebe děti matce něco navzájem praskají. Na to Hana vůbec nereaguje. Hana se také velmi snaží investovat do společně strávených chvil a aktivit. Vzájemně si vyjadřují lásku, a to prý na děti funguje takovým způsobem, že v tom sami pokračují, sami svou společnost vyhledávají, hrají si spolu, mazlí se spolu a pomáhají si.

10.1.6 Kazuistika paní Barbory

Bára vychovává své dvě děti Michaelu a Vlastimila sama bez manžela, v bytě, ve kterém má každý z nich svůj pokoj. Před pár lety se totiž rozvedla, tento krok týkající se jejího manželství hodnotí jako jediný zdařilý. Už během manželství byla Bára, ta, kdo živila rodinu. Manžel si své peníze nechával pro sebe, pro svou zábavu, o děti zájem neměl a byl na ně velmi hrubý. Mnoho skutečností se Bára dozvěděla až po rozvodu, a to nejen od svých dětí ale např. i od sousedů. *„Někdy děti trestal i tajně. Např. jsem se dozvěděla a to až teď, že dětem dával napsat třeba stokrát nějakou větu. Když mu náš syn např. odporoval, bejvalej Vlastu zavřel na několik minut do skříně a nechtěl ho pustit ven.“* S rozvodem však bývalý manžel Báry nesouhlasil, nesl to těžce a dnes svou rodinu ignoruje. Výjimečně se stýká s dcerou Michaelou.

Bára má mladší sestru, ke které chová velmi pěkné city a vždy tomu tak bylo. Už od dětství prý měly výjimečný vztah, který ostatní děti nechápaly, ty se svými sourozenci bojovaly, když to tyto sestry si byly nejlepšími přítelkyněmi. *„Máme stejné zájmy, záliby, všechno jsme si vždycky říkaly. Nebyly jsme si konkurencí, byly jsme kámošky. Všechno jsme spolu dělaly.“* Bára si je sama vědoma toho, že na vzniku tohoto hezkého vztahu se podíleli právě jejich rodiče, především otec takto své dcery vedl. *„Říkával nám, ať jsme rádi, že se máme. Jakou máme výhodu do budoucna, že tu jedna pro druhou budeme. Vedl nás*

ke společným sportovním aktivitám, dělali jsme si výlety do přírody. Učil nás spolu trávit čas, což nám do dneška zůstalo.“ Bára výchovný styl svých rodičů popisuje jako důsledný a velmi spravedlivý. Tresty dcerám dávala matka, Bára je však vnímá jako vždy spravedlivé. Když Bára jako starší sourozenec naváděla svou mladší sestru k tomu, aby něco provedla, potrestány byly obě dvě, ona však jako iniciátor více. Tuto skutečnost dnes Bára hodnotí velmi pozitivně z hlediska spravedlnosti. Jako starší dcera Bára nikdy nevnímala nespravedlnost či nějaké preference ze strany rodičů, přiznává, že k tomu ale došlo až později v dospělosti. Kdy Barbory rodiče upřednostňovali rodinu sestry než ji samé, díky jejímu funkčnímu manželství.

Výchovným stylem svých rodičů se Bára prý velmi inspiruje, často přemýšlí nad tím, jak by její rodiče dané situace sami řešili. *„Vlastně hodně se jimi inspiroji. Je to taky tím, že já jsem opravdu celý otec, ztotožňuji se s ním. Proto dělám i stejné aktivity jako on a k nim zase vedu svoje děti. Tu jejich výchovu hodnotím pozitivně a snažím se to dělat stejně.*“ Jsou však věci, kterým se Bára snaží ve svém přístupu vyhnout např. výbušnosti, kterou výrazně vnímala u své matky.

Bára věří tomu, že má se svými dětmi velmi harmonický vztah. Svůj výchovný styl popisuje jako důsledný, na druhou stranu nechce vyvolat žádné hádky a snaží se jim předcházet. Trestům se po zkušenostech s manželem chce Bára vyvarovat, děti jsou ale natolik hodné, že jich není potřeba využívat. Z informací z rozhovoru cítím, jak je pro Barboru velmi důležitá spravedlnost, kterou sama u svých rodičů nalézala. Několikrát to v rozhovoru zmíní. Bára hodnotí svůj vztah k dětem jako velmi spravedlivý. Velmi si zakládá na předcházení sporům či jen domněnek ohledně nerovnoměrného přístupu. *„Vždycky jsem všude brala a беру obě děti naráz. Snažím se být férová, tak aby ani jeden nemohl říct, že jeden může něco a druhý ne. Když se koupí nějaká věc jednomu, kupuju něco i tomu druhému. Nesnesla bych, kdybych nebyla spravedlivá.*“

Své děti Bára popisuje jako velmi hodné, avšak rozdílné. Dvanáctiletá Michaela je průbojnější, nebojácná a samostatná, desetiletý Vlastimil je stydlivý, velmi tichý i způsob jeho her je velmi klidný, projevuje se opravdově jen tam, kde se cítí dobře. Matka hodnotí svůj vztah k dětem jako rovnocenný, u svého bývalého manžela však vidí preferenci spíše k dceři. Jeho preference se však nepojí jen s jeho přízní, ale i vyššími nároky vůči dceři. *„Víc preferoval dceru, asi to bude její povahou, že mu je taková bližší, než Vlastík, který se ho bál. Je pravda, že žárlil na obě děti, neměla jsem tak pocit, že bych měla dvě dětičky ale tři.*“ O syna nyní zájem nemá, nestýkají se spolu a Barboru ignoruje, Michaela je tedy jediná, která je s otcem v kontaktu.

Ačkoliv Bára vnímá své děti jako sourozence, kteří se mají rádi, přítomnosti sourozenecké žárlivosti si je dobře vědoma. Bára se snažila Michaelu na příchod bratra připravit, byla ale ještě velmi malinká a situaci dle slov matky nechápala. Stav věci ale náhle pochopila v porodnici, kde těžce nesla, když viděla matku chovat jiné dítě. *„Byla fakt taková překvapená a smutná. Pak to ale nějak sama strávila, a když jsem přišla domů z porodnice, už o bráchu chtěla pečovat.“* O bratra se starala, snažila se mamince pomáhat, napodobovala ji. Dnes Bára popisuje především takové projevy žárlivosti, které se týkají boje mezi sourozenci o její pozornost. Obě děti si matku snaží zabrat pro sebe, jednoduše spolu soupeří o svou maminku. *„Nejhorší je to večer, když jdu k jednomu z nich do pokojíčku. Druhý se snaží tajně vplížit, odposlouchávají, stopují si čas, jestli nebudu u jednoho dýl než u druhého.“*

Matčinou strategií je především zamezení vzniku žárlivosti, sama přiznává, že se neustále hlídá, zda vše dělí rovným dílem. Snaží se problémům předcházet. Např. u již uvedeného opakujícího se večerního problému si matka sama hlídá a stopuje čas, aby se ani jedno dítě necítilo znevýhodněné. *„Často na možnost žárlení dopředu myslím, tak se tomu snažím vyvarovat.“* Bára se snaží spravedlivě dělit svou pozornost mezi obě děti. Další taktiku matka nazývá chlácholení, jedná se tedy o slovní strategii, kterou jsem zachytila i u popisu strategií Barbory otce.

10.2 Srovnání kazuistik

10.2.1 Vliv dětství matky na výchovu svých dětí

Jedním z největších vlivů na způsob výchovy dětí a vůbec na přístup k dětem má bezesporu vlastní zkušenost matky z dětství. Toto tvrzení se mi také potvrdilo u všech šesti dotazovaných matek. Hovořit ale mohu pouze jen o různých vlivech, protože k vytváření predikcí nemám dostatečné informace. Mohu však potvrdit, že od způsobu výchovy, jakým byly matky v dětství vychovávány, se následně odvíjí jejich výchovný styl svých vlastních dětí. Překvapivě žádný vliv na výchovu vlastních dětí jsem neobjevila v souvislosti s tím, zda matka v dětství měla či neměla sourozence. Rozhovory jsem dělala se šesti ženami, z nichž čtyři z nich sourozence mají a dvě zbylé jsou jedináčky.

10.2.1.1 *Matky bez sourozenců*

Nejprve bych chtěla říct, že dle mnou zjištěných informací, na způsob výchovy sourozenců nemá negativní vliv, pokud matka v dětství neměla sourozence, tedy byla jediným dítětem svých rodičů. Stejně tak jsem neobjevila žádnou výhodu či nevýhodu pro budoucí výchovu vlastních dětí u matek, které sourozence samy v dětství měly. Když jsem porovnála právě přístupy matek bez sourozenců a matek s alespoň jedním sourozencem, došla jsem k několika závěrům.

10.2.1.1.1 Možný handicap

U Matek, které sourozence neměly, nenalézám znevýhodnění, které jsem u nich nejprve předpokládala. Zprvu jsem se domnívala, že matky bez sourozenců budou mít větší problémy ve výchově více dětí, než kdyby měly pouze jedno dítě. Vnímala jsem to tak, že pro matky jedináčky musí být velmi nevýhodné, když nemají osobní zkušenost se sourozenectvím, když samy nezažily sourozenecké spory a rivalitu. A že se dnes vlastně ani nemohou inspirovat přístupem svých rodičů pro výchovu více dětí, protože ty sami tyhle věci řešit nemuseli. Můžeme tedy říct, že matky bez sourozenců jsou ochuzeny o tyto rané zkušenosti a že si vlastně musejí najít cestu k výchově sourozenců samy.

10.2.1.1.2 Strategie pro vytváření pozitivního vztahu mezi svými potomky

Z rozhovorů s dvěma matkami, které jsou jedináčky, však vyplývá, že tento deficit, že samy sourozence neměly, pro ně není překážkou. Jejich zvládnání výchovy sourozenců se mi jeví stejně kvalitní jako matek, které sourozence samy mají. Dokonce mám pocit, že tyto matky využívají pro vytváření sourozeneckého vztahu svých dětí více strategií než matky mající sourozence, ty totiž velmi často sklouzávají pouze k takovým strategiím, které pozorovaly u svých rodičů. Vnímám matky jedináčky jako matky, které se snaží investovat do společně stráveného času svých dětí, ať už do různých společných výletů, dovolených, tak i denních procházek a různých společných her. Obě matky děti nerozdělují ani při návštěvách babiček či při letních pobytech na dětských táborech. Dále matky hovoří o důležitosti fyzického kontaktu. U dětí obou matek je běžné, že si vyjadřují lásku, mazlí se spolu a pusinkují se. Matky své děti podporují v tom, aby sobě navzájem pomáhaly v různých situacích. Také jsem si povšimla, že obě dvě tyto matky zmiňují využití kreativity svých dětí, kterou se snaží dále promítnout i do vytváření vztahů v rámci svých rodin. *„Doma tvoříme různé obrázky, píšeme si a kreslíme přáníčka, taky o tom jak se máme rádi, nejen když má někdo narozeniny nebo svátek.“*

10.2.1.2 Matky s alespoň jedním sourozencem

Dvě matky ze čtyř, a to Barbora, která je sama starším sourozencem a Patricie, jež je mladším sourozencem, reflektovaly svou zkušenost z dětství ohledně spravedlnosti rodičů vůči sobě a sourozenci jako velmi spravedlivou. Obě popisovaly rovnoměrný přístup rodičů ohledně lásky, péče, pozornosti ale i trestů. Další dvě matky, a to Adéla a Iva vnímaly u svých rodičů rozdílný přístup ke svým dětem. Adéla pocítovala svou roli staršího sourozence jako znevýhodnění, neměla takové úlevy jako její mladší sestra, byla také více trestána a celkově přístup rodičů k ní byl přísnější. Opačný přístup avšak také nespravedlivý si zažila čtvrtá matka Iva, ta byla mladším sourozencem. Už jako dítě si byla vědoma toho, že přístup rodičů vůči ní jako mladší dceři je velmi odlišný od přístupu ke starší sestře, na kterou byli rodiče přísnější. Sama to však v dětství vnímala jako pozitivní výhodu.

10.2.1.2.1 Vliv zkušenosti diferenciálního rodičovství na vztah mezi sourozenci

Z těchto získaných informací mi vyplynulo několik zjištění. První z nich se týká souvislosti sourozeneckého vztahu se spravedlností či nespravedlností rodičů vůči svým dětem. Totiž obě matky, které pocítovaly rovnoměrný přístup rodičů, měly se svými sourozenci pěkný vztah. Barbora popisovala svou sestru jako nejlepší přítelkyni, čemuž se prý jejich spolužáci udivovali, protože většina dětí své sourozence nebrala jako přátele, natož jako nejlepšího přítele. Patricie zase hodnotila vztah se starším bratrem jako velmi harmonický, prý se spolu nehádali, nikdy neprali, ani jeden ze sourozenců nepocítoval nespravedlnost. Naproti tomu Iva s Adélou, jež hodnotí výchovu svých rodičů jako nespravedlivou, vztah se svými sourozenci popisovaly jako nepříliš dobrý. Adéla se o sestře zmiňovala až hanlivě, avšak se smíchem. Sestru vnímala jako rozmazlenou lhářku, která jí ztěžovala dětství. Iva zase cítila žárlivost starší sestry, která jim znemožňovala fungující sourozenecký vztah. Také se hodně praly a hádaly.

Z těchto výpovědí tedy vyvozují, že pokud rodiče sourozenců nepřístupují k oběma dětem rovnoměrně a spravedlivě, ovlivňují tak neblaze vzájemný vztah svých dětí. Pokud však rodiče přístupují ke svým dětem spravedlivě, vztah sourozenců je pozitivně ovlivněn.

Tato tvrzení se mi u všech matek, jež mají sourozence, potvrdila. V negativním smyslu u Adély a Ivy, v pozitivním u Barbory a Patricie.

10.2.1.2.2 Negativní vliv diferenciálního rodičovství

Dále se mi z těchto získaných informací vychází, že vlastně nezáleží na tom, jestli je dítě preferovaným či nepreferovaným sourozencem, protože pokud už k nějaké nespravedlnosti díky nerovnoměrnému přístupu rodičů dochází, negativní vliv má dopad na všechny sourozence, tedy i na dítě, které je upřednostňované, tak jako to mu bylo např. u paní Ivy. Tato má domněnka se také shoduje s informacemi z výzkumů ohledně diferenciálního rodičovství, které zmiňují v teoretické části této práce. Domnívám se však, že pro dítě v takovéto situaci, je stále výhodnější být mladším sourozencem. Z výpovědí Ivy a Adély, které zažívaly diferenciální přístup rodičů, vyplývá, že být starším dítětem, ke kterému rodiče přístupují nespravedlivě, je těžší a je vlastně také nevýhodnější, protože právě ke starším dětem bývá nespravedlnost rodičů soustředěna. Když to mladšímu dítěti se tato situace jeví jako výhodná či si ji ani nemusí uvědomovat.

10.2.1.2.3 Inspirace výchovným stylem vlastních rodičů

Inspirování matek výchovou vlastních rodičů opět nalézám spíše u matek, které u rodičů nalézaly spravedlivý přístup k sourozencům. Z rozhovorů s Barborou a Patricií jsem se dovídala o různých způsobech inspirace rodiči, dnes se např. tyto dvě matky snaží nahlížet na různé problémy stejně jako jejich rodiče či přemýšlí nad tím, jak by jejich rodiče danou situaci sami řešili. Také mluvily o jisté identifikaci s matkou či se svým otcem. Iva, která u svých rodičů diferenciální rodičovství pocítovala, se svými rodiči inspiruje v různých sférách, avšak právě v přístupu ke svým dvěma synům volí jiný přístup, tedy spravedlivý. Díky své rané zkušenosti si Iva uvědomuje negativní dopady nerovnoměrné výchovy o to víc a velmi se soustředí na to, aby ke svým synům přistupovala spravedlivě. Adéla, matka, která výchovu svých rodičů také hodnotí nerovnoměrně, se snaží přistupovat ke svým dětem jinak než její rodiče. Avšak z našeho rozhovoru vyplývá, že Adéla chyby svých rodičů týkajících se sourozeneckého přístupu sama opakuje.

Z těchto rozhovorů vyplývá, že u matek, které hodnotí přístup svých rodičů jako spravedlivý, dochází k inspiraci touto výchovou a následné uplatňování i u svých dětí. Matky, které hodnotí výchovu svých rodičů jako nespravedlivou, buď chyby svých rodičů opakují, či se naopak proti nim vymezují a dbají u svých potomků na spravedlivý přístup, a to díky uvědomění si negativního dopadu diferenciálního rodičovství.

10.2.1.2.4 Strategie pro vytváření pozitivního vztahu mezi svými potomky

Jak jsem již zmiňovala, rozdíl ve zvládnání výchovy dětí mezi ženami se sourozenci a mezi matkami, které jsou jedináčky, jsem nezaznamenala. Obě skupiny matek mi popisovaly různé kvalitní strategie pro vytváření vztahů mezi sourozenci. Matky, které mají sourozence, nejčastěji popisovaly slovní povzbuzování svých dětí k tomu, aby měly pozitivní vztah se sourozencem. *„Já jim pořád připomínám, že se mají mít rádi, že jsou sourozenci.“* Což některé matky pozorovaly už u svých rodičů a dnes tuto strategii využívají i ony na své děti. Barbora např. popisuje přesné věty, které jí a sestře otec říkával, dnes je zase ona říká své dceři a synovi. Dále se všechny matky snaží dělat různé aktivity dohromady se svými dětmi. Často se jedná o různé sportovní aktivity či o hraní. Barbora, Iva a Patricie v rozhovorech zmiňují pozitivní využití stráveného společného času venku, který nejen využívají k pohybu, ale i k upevnování vztahů mezi dětmi společně strávenými chvílemi. Barbora si je např. vědoma toho, jak různé společné sportovní aktivity vytvářely vztah jí a její

sestry, proto i ona dnes se snaží děti společně sportovně rozvíjet. Patricie jako jediná zmiňovala důležitost pro vytváření vztahů vzájemný fyzický kontakt.

Obě dvě skupiny matek hodnotím jako stejně kvalitní, používající částečně stejné strategie. Soustředí se na společné aktivity, které děti stmelují, jsou slovně povzbuzující k budování vztahu mezi sourozenci, snaží se spolu trávit čas. Vzhledem k tomu, že pouze jedna matka ze čtyř ze skupiny matek se sourozenci zmínila fyzický kontakt dětí, připisuji tuto strategii spíše matkám, které jsou jedinačkami, protože ty důležitost fyzického kontaktu zmínily obě dvě. Také jsem u nich našla další strategii, kterou jsem již zmiňovala v předchozích odstavcích a to využití kreativity dětí k vyjadřování si lásky. Čímž jsem u těchto dvou matek našla více možností, jak mezi dětmi budovat vztah než u čtyř matek, které sourozence mají. Ty zase mají možnost inspirování se strategiemi svých rodičů k budování vztahu mezi svými dětmi, a také toho využívají dle informací z rozhovorů.

10.2.2 Strategie matek užívané pro vytváření pozitivního vztahu mezi sourozenci

Pro lepší přehlednost informací shrnuji data ohledně strategií z minulých kapitol do jedné samostatné. Zde příkládám tabulku strategií, jež matky využívají k tomu, aby mezi svými dětmi budovaly pozitivní sourozenecký vztah:

	Adéla	Patricie	Světlana	Iva	Hana	Bára
Příprava staršího sourozence na příchod mladšího	X	X		X	X	X
Vedení sourozenců ke společné sportovní aktivitě				X	X	X
Vedení sourozenců ke společné aktivitě		X	X	X	X	X
Snaha trávit, co nejvíce času společně		X	X	X	X	X
Snaha o rovnocennou pozornost k oběma dětem		X	X		X	X
Kladení důrazu na fyzický kontakt v rodině		X	X		X	
Učení dětí spolupráci a vzájemné pomoci			X		X	X
Podpora k tomu, aby si děti vyjadřovaly lásku		X	X	X	X	X
Společné trávení času na čerstvém vzduchu		X	X	X	X	X

Tabulka číslo 2: strategie pro vytváření vztahu

Z této tabulky vyplývá, že mezi nejužívanější strategie k tomu, aby sourozenci měli dobrý vztah, matky využívají obecně trávení společného času, vycházky a sportovní aktivity venku. Stejně tak je dle těchto informací nejčastěji využíváno vzájemné komunikace ku prospěchu vyjádření si vzájemné lásky. Matky se také pokusily připravit své starší potomky na příchod mladšího sourozence, pouze v jednom případě, tomu tak nebylo, a to na základě příliš nízkého věku staršího sourozence. Mezi další časté strategie patří důraz

na fyzický kontakt, snaha matky o rovnocennou pozornost a u některých matek se objevuje i podpora k vzájemné pomoci a spolupráci dětí.

10.2.3 Strategie řešení sporů

Opět jsem sestavila tabulku, jež zobrazuje různé způsoby, kterými matky řeší spory mezi svými potomky.

	Adéla	Patricie	Světлана	Iva	Hana	Bára
Matka se zastává slabšího sourozence	X					
Po hádkách se sourozenci musí usmířit		X	X			
Matka děti při menších sporech ignoruje		X		X		
Spory a nesrovnalosti si matka společně s dětmi vysvětluje	X	X	X	X	X	X
Pokud se koupí hračka jednomu dítěti, koupí se i druhému			X			X
Pokud vznikne spor, matka okamžitě jedná, přerušuje své děti			X		X	
Substituční strategie, při sporu matka odvede pozornost dětí k jiné aktivitě				X	X	
Místo hádky, matka začne vyjadřovat vzájemnou lásku				X		X
Zamezení vzniku sporů rovnocennou dostupností matky		X			X	X
Snaha naučit dítě reflektovat pocity druhého, vžít se do druhého			X			

Tabulka číslo 3: strategie řešení sporů

Účastnice výzkumu nejčastěji řeší spory mezi svými dětmi vysvětlením dané situace, tuto strategii uvádí všech šest dotazovaných matek. Jako druhou nejčastěji uváděnou strategií bylo zamezení sporů spravedlivým přístupem matky. Tato strategie zahrnuje rovnocenný přístup matky k dětem, Barbora např. uvádí, že si hlídá strávený čas s dcerou a strávený čas se synem, tak aby se ani jedno dítě nemohlo cítit preferované či naopak přehlížené. Ostatní

strategie se vždy objevily v tomto výzkumu jen dvakrát, jedná se např. o substituční strategii matek, které se snaží své děti rozptýlit jinou činností, tak aby na spor zapoměly. Jinou strategií je ignorování dětí při menších sporech, tak aby si své problémy vyřešily samy. Některé matky, chtějí po svých dětech, aby se po hádce usmířily nějakým gestem např. podáním ruky či vzájemným polibkem, jiné matky zase zasahují do sporů, co nejrychleji, tak že své děti během hádek či rvaček přeruší, další reakcí je vyjadřování lásky matky k dětem, tak aby pochopily, že jako sourozenci mají držet pospolu a ne proti sobě. Další strategií je rovnoměrné obdarovávání dětí, což můžeme hodnotit jako způsob zamezení vzniku sporu mezi dětmi. U jedné matky se také objevila strategie reflektování pocitů druhého, kdy se matka snaží naučit své děti vžít se do role druhého sourozence a pochopit tak důvody jeho chování.

10.2.4 Preferenční vztah k jednomu ze svých dětí

Preferenční vztah k jednomu ze svých dětí jsem u všech matek nenalezla, některé jsem však zaznamenala. Také bych chtěla říct, že matky reflektovaly spíše rozdílné přístupy ke svým dětem, nežli samotné rozdílné vztahy. U některých matek jsem si také uvědomila, jak je pro ně jednodušší poukázat na preferenci u svého manžela, nežli u sebe samé.

10.2.4.1 Možné podmínění z dětství

Vzhledem k tomu, že matky Iva a Adéla byly ty matky, které preferenci jednoho ze svých dětí přiznaly, opět jsem se zamyslela nad nějakou spojitostí. Uvědomila jsem si, že se vlastně jedná o matky, které jako jediné samy zažívaly diferenciatní přístup od svých rodičů. Adéla však přiznává přímo rozdílný vztah ke svým dětem, když to Iva spíše přístup, ačkoliv z celkového rozhovoru mám pocit, že se jedná spíše i o vztah.

Z těchto informací mi tedy vyplývá, že ty matky, které v dětství zažily diferenciatní přístup rodičů ke svým dětem, dnes samy přiznávají, že mají ke svým dětem také odlišné vztahy a přístupy.

10.2.4.2 Důvody preference

Tím nejčastěji popisovaným důvodem z pohledu matek je preference dítěte na základě podobnosti se sebou samým.

Obě matky Adéla i Iva tento důvod preference uvádějí. Obě dvě popisují, jak si jsou vlastně díky identifikaci s dítětem bližší, nežli ve vztahu ke svým dalším dětem, které buď to

nejsou tak stejné jako matky či jsou opravdu odlišné. Na základě podobnosti si s dítětem existuje i preference u Ivy manžela. Preferovaný syn totiž dělá stejné sporty jako otec, a to determinuje ten preferenční vztah. Dalším příkladem tady té preference je Barbořin manžel, ten prý preferuje dceru, která je mu vlastnostmi bližší, nežli syn, který disponuje prakticky opačnými otcovými vlastnostmi.

U Adély se dále vyskytuje handicap ve vztahu s dcerou na základě toho, že si je velmi podobna se svým otcem. Adéla své manželství hodnotí jako nepřilíš funkční, o manželovi a jeho rodině hovoří velmi kriticky. V dceři prý vidí svého manžela. Tuto informaci bych shrnula takto: Pokud existuje vysoká podobnost dítěte s otcem, se kterým nemá matka zdravý vztah, vytváří se handicap ve vztahu tohoto dítěte a matky.

Třetím preferenčním důvodem pro matky z mých rozhorů je přítomnost komunikativních vlastností u dítěte. Matky, které nalézají u jednoho ze svých dětí tuto vlastnost, navazují s daným dítětem snadněji vztah.

Opět mohu uvést příklad matek Adély a Ivy. Adéla, jež sama uvádí, že preferuje svého syna, říká, že společná komunikace pozitivně ovlivňuje jejich vztah. Syna popisuje jako mnohem komunikativnějšího a otevřenějšího než dceru, která tak zamezuje vytváření hlubšího vztahu. Iva zase popisuje snazší a rozumnější domluvu s preferovaným synem. I matka Hana přiznává, že budování vztahu je s dcerou snazší díky její komunikativnější povaze, nežli tomu je u syna.

10.3 Souhrn výsledků výzkumu

VO1: Jaké strategie využívají matky pro vytváření pozitivního vztahu mezi svými potomky?

Nejčastější strategií matek je příprava staršího sourozence na příchod mladšího, tak aby ho po narození pozitivně přijal. Matky nejčastěji připravují staršího sourozence na příchod mladšího, tím, že mu nejprve oznámí příchod sourozence a následně s ním o něm hovoří. Matky často prezentují své miminko dítěti jako panenku, některé matky si prohlížejí se starším sourozencem obrázky miminek či společně vybírají oblečení pro mladší sestru či bratra. Také starším dětem vysvětlují, jakou péči miminko potřebuje, a říkají jim, že i o ně takto bylo pečováno. Některé matky, také vzaly své starší dítě na vyšetření plodu ultrazvukem, aby dítě mladšího sourozence vidělo a dokázalo lépe pochopit celou situaci.

Pouze u jedné matky k přípravě staršího sourozence nedošlo, a to na základě jeho příliš nízkého věku.

Další nejčastěji využívanou strategií je vedení sourozenců ke společným aktivitám, jako je společné hraní, sportování, kreativní tvoření, celkově trávení společného času. Některé matky, proto dávají své děti na společné kroužky, společně navštěvují dětské tábory či své děti nerozdělují při návštěvách babiček. Mnoho matek také volí jako způsob trávení společného času pobyt venku na čerstvém vzduchu.

Důležitou strategií je také rovnocenná pozornost matky k oběma dětem. Z výsledků mého výzkumu vyplývá, že tam, kde se diferenciální přístup objevuje, nefungují tak dobře vzájemné vztahy mezi sourozenci.

Některé matky také kladou důraz na fyzický kontakt, mezi sourozenci podporují vzájemné vyjádření lásky způsobem objímání, držení rukou či polibky.

Mnoho matek také podporuje své děti k tomu, aby si vzájemně slovně vyjadřovaly lásku. Vysvětlují svým dětem výhody sourozenectví jako pevného rodinného spojení, jež má celoživotní trvání.

Poslední strategií, jež jsem z rozhovorů rozpoznala, je učení dětí spolupráci a vzájemné pomoci. Tak aby si děti vzájemně pomáhaly a aby věděly, že v sobě mají oporu.

VO2: Jaké strategie využívají matky k tomu, aby efektivně vyřešily spory mezi svými potomky?

Sourozenecké spory matky nejčastěji řeší probráním dané situace a následným vysvětlováním. Tuto strategii jsem našla u všech matek. Mnoho matek se snaží sporům předejít spravedlivým přístupem ke všem svým dětem, některé matky proto přemýšlejí dopředu o různých situacích, jež by mohly mezi dětmi vyvolat spor, a proto jim předcházejí. Snaží se tak svým dětem dokázat, že jsou dostupné pro všechny své děti stejně, a že žádné dítě není preferované ani odmítané. Aplikování spravedlivého přístupu platí např. i u koupě hraček, kdy se matky snaží obdarovat všechny své děti stejně, tak aby nedošlo ke sporům mezi nimi.

Ostatní objevené strategie jsem našla již v menším množství, patří mezi ně např. to, že matka chce, aby se děti po hádce či po bitce usmířily. Jedna matka udává způsob usmíření mezi svými dětmi ve fyzickém kontaktu jako je podání ruky či polibek.

Některé matky se snaží spor přerušit a řešit ho co nejrychleji, tak aby nepodporovaly toto chování svých dětí, jiné matky začnou během hádek vyjadřovat vzájemnou lásku k dětem, kterou si následně mají vyjádřit i její potomci.

Další zajímavou strategií je ignorování dětí při menších sporech, tak aby si děti své neshody vyřešily samy. Je nutno podotknout, že tuto strategii matky využívají opravdu pouze při menších sporech mezi dětmi.

Substituční strategii matky využívají k tomu, aby odvedly pozornost svých dětí od vzniklého problému k nějaké jiné aktivitě, často touto aktivitou bývá nějaký pohyb či pracovní činnost.

Další strategií je učení dítěte reflexe pocitů druhého člověka, kdy se matka snaží dítěti vysvětlit důvody chování druhého sourozence, tak aby dítě pochopilo důvody jednání druhého člověka a učilo se toleranci.

Poslední strategií, jež jsem u jedné matky objevila, je zastávání se slabšího sourozence, tato strategie však nemůže být hodnocena efektivně. Z dalších informací z rozhovoru s touto matkou vyplývá, že takovýto přístup není vhodný pro řešení sporů mezi sourozenci, naopak má neblahý dopad na vztahy v rodině.

VO3: Jaký je rozdíl v přístupu k výchově sourozenců u matek jedináček a u matek, jež sourozence samy mají?

Ze získaných informací z rozhovorů vyplývá, že mezi matkami, jež mají sourozence a mezi matkami jedináčky žádný rozdíl neexistuje. Obě dvě skupiny matek hodnotím jako stejně kvalitní, používající částečně stejné strategie, jak k budování vztahů mezi sourozenci, tak strategie k efektivnímu řešení sourozeneckých sporů.

VO4: Jak výchovu matky ovlivňuje výchovný přístup vlastních rodičů?

Z informací z rozhovorů vyplývá, že u matek, které hodnotí přístup svých rodičů jako spravedlivý, dochází k inspiraci touto výchovu a následné uplatňování i u svých dětí. Matky, které hodnotí výchovu svých rodičů jako nespravedlivou, buď chyby svých rodičů opakují, či se naopak proti nim vymezují a dbají u svých potomků na spravedlivý přístup, a to díky uvědomění si negativního dopadu diferenciálního rodičovství.

Všechny matky také popisují svůj vztah k dětem jako více přátelský a bližší, než ony samy měly se svými rodiči, tuto skutečnost připisují obecně ke změnám doby.

VO5: Jaký dopad má diferenciální přístup rodičů na vztahy v rodině?

Nerovnoměrný přístup k dětem má neblahý dopad na vztahy v rodině. Tato skutečnost se v rozhovorech objevuje nejen v souvislosti matek a jejich dětí, ale i přes reflektování matek vlastního dětství a vztahů se svými sourozenci. Z rozhovorů vyvozují, že pokud rodiče sourozenců nepřístupují k oběma dětem rovnoměrně a spravedlivě, ovlivňují tak negativně vzájemný vztah svých dětí. Také se domnívám, že pokud k nějaké nespravedlnosti díky přístupu rodičů dochází, negativní vliv má dopad na všechny sourozence, tedy i na dítě, které je upřednostňované. Vztahy mezi sourozenci jsou diferenciálním přístupem negativně narušeny. Na druhou stranu mohu prohlásit, že se diferenciální rodičovství u matek přirozeně objevuje a ne vždy je škodlivé. Jeho přirozený výskyt jsem u matek objevila na nevědomé úrovni, pojí se s prohlášeními matek, kdy např. říkají, že dcera je jejich, syn zase otcův, on je celá já, je po mně, baví jí, to co mě, druhé dítě je úplně jiné. Tato prohlášení jsem u účastnic objevovala v hojně míře, zdá se však, že pokud se nerovnoměrné rodičovství vyskytuje pouze na této jemnější úrovni, dětem neublíží.

Diskuze

Tématem mateřského managementu sourozeneckých vztahů se zabývá především zahraniční a populární literatura. Psychologové a specialisté zabývající se touto tematikou, orientují svou tvorbu spíše na širší veřejnost, což však vnímám jako prospěšné. Neboť podstatou této tematiky je právě její přesah do běžného života.

V této části práce, tedy v diskuzi, bych se zaměřila na porovnání mnou získaných výsledků s výsledky již uskutečněných studií, týkajících se tématu strategií řešení sporů a studií ohledně diferenciálního rodičovství.

Kramer & Baron (1995) potvrdili ve své studii, že většina rodičů chce, aby jejich děti měly blízké, nekonfliktní vztahy. Většina rodičů má však obtíže při řešení sourozeneckých konfliktů (Patterson et al., 1984).

Teorie a studie zaměřené na strategie, jež matky volí k tomu, aby mezi svými dětmi zažehaly konflikt, často vycházejí z Rudolfa Dreikurse (1964). Ten tvrdí, že nejlepší a nejvýhodnější strategií matek je ignorování dětí během jejich sporů, dle jeho názoru totiž děti chtějí dosáhnout jen pozornosti matky, a proto vytvářejí konflikty mezi sebou. Matky by tak měly reagovat ignorováním a spory mezi dětmi tak nepodporovat. Nejen, že se sníží výskyt sourozeneckých hádek, ale děti se tak mohou naučit samostatnému řešení sporů. V mém výzkumu se tato strategie objevila u poloviny matek, ty ji však nevyužívají primárně, tak jako je prezentována Dreikursem, ale pouze v méně vážných případech.

Prochaska & Prochaska in Schroeder & Gordon (1991) popisují jako nejefektivnější metody tyto: pochvala hodného dítěte, poslání dětí do jiného pokoje, tresty jako naplácání či vynadání, zabavení dětí jinou činností. Jejich následná studie nahlížela na tyto strategie z pohledu dětí. Tyto děti však hodnotily dané strategie jako neefektivní. Pokud na děti byly využity tyto strategie, jejich hádky se pouze mírně snížily. Naopak za nejefektivnější strategii děti považovaly ignorování ze strany rodičů.

Elledge (2010) ve své studii mapovala strategie, využívané k řešení sourozeneckých konfliktů, u šedesáti devíti rodin. Mezi nejčastěji používané strategie patří coaching dětí neboli jejich vedení, kdy rodič s dětmi hovoří o daném problému a radí jim s řešením situace. Další strategií je trestání podněcovatele konfliktu, trestání obou dětí, zastavení a přerušování konfliktu, hledání viníka konfliktu.

Mé výsledky ohledně nerovnoměrného rodičovství odpovídají i dalším studiím, jež potvrzují jeho negativní dopad na vztahy mezi sourozenci. Dokonce se mé výsledky shodují i s tvrzením další studie, která říká, že pokud ženy zažijí jako děti diferenciální zacházení,

existuje vyšší šance, že i ony budou jako matky diferenciaciálně ke svým dětem přistupovat (Meunier et al., 2013). Tato studie, jež proběhla u téměř čtyř set rodin, potvrzuje i negativní dopad na všechny děti v rodině, nejen tedy na dítě, které je diferenciaciálním přístupem nejvíce zatížené. Tyto výsledky a i ty mé považuji za nepřímý důkaz toho, že rozdílné rodičovství lze považovat za nesdílené environmentální faktory, jež působí rozdílně na osobnost člověka. Mnoho studií je zaměřených na to, jaký vliv má nerovnoměrného rodičovství na osobnost dětí, jež jim trpí. Na toto téma bych také případně mohla svůj další výzkum navázat.

Závěr

Smyslem a cílem práce bylo zjistit a popsat, jakým způsobem matky dětí školního věku udržují pocit rovnosti a spravedlnosti přístupu k jednotlivým dětem. Jak také řeší vzniklé problémy mezi sourozenci a jakými způsoby matky zabezpečují prospívající sourozenecký vztah.

Výzkum byl proveden se šesti ženami, z nichž je každá matkou dvou dětí. Tyto děti nyní navštěvují první stupeň základní školy. Výzkum jsem pojala jako kvalitativní šetření, a jelikož má můj výzkum především deskriptivní účel, zvolila jsem proto případovou studii, jejímž jádrem je vždy konkrétní matka. Díky případové studii jsem mohla dosáhnout komplexnějšího zmapování daného tématu, a také jsem díky kazuistikám mohla lépe porovnávat výpovědi jednotlivých žen a následně tak dojít k výsledům mých cílů a k odpovědím na mé výzkumné otázky. Účelem výzkumu bylo prozkoumání přístupů matek ke svým dětem, to jak řeší spory mezi svými dětmi, jak vnímají svůj přístup ke svým dětem, zdali si jsou samy vědomy preference jednoho ze svých dětí a co vlastně ovlivňuje dané upřednostňování. Také jsem se zaměřila na samotné dětství matky a možný přesah do její současné výchovy svých vlastních dětí, zda je tedy matka ovlivňována výchovou svých rodičů, v jakých případech se inspiruje, v kterých případech se naopak matka vydává opačnou cestou výchovy a jak sama jako dítě vnímala diferenciatní přístup rodičů.

Výzkumné šetření v daném výzkumném souboru ukázalo, že nerovnoměrné rodičovství se u matek vyskytuje, jak na vědomé tak nevědomé úrovni. Matky také častěji přiznávaly preferenci dítěte u svých partnerů nežli samy u sebe. Matky, které přiznaly preferenci jednoho ze svých dětí, samy jako děti nerovnoměrný přístup zažívaly u svých rodičů. Naopak u matek, které hodnotí přístup svých rodičů jako spravedlivý, dochází k současnému rovnoměrnému přístupu k vlastním dětem a k inspiraci strategiemi svých rodičů. Ne všechny matky, které samy diferenciatní rodičovství jako děti prožily, dnes samy nerovnoměrně přistupují. Některé z nich se naopak proti tomuto přístupu vymezují a dbají u svých potomků na spravedlivý přístup, a to díky uvědomění si negativního dopadu diferenciatního rodičovství. Dále se ukázalo, jaký negativní dopad má diferenciatní přístup na vztah mezi sourozenci. Pokud rodiče sourozenců nepřistupují k oběma dětem rovnoměrně a spravedlivě, ovlivňují tak neblaze vzájemný vztah svých dětí. Tam, kde rodiče přistupují spravedlivě, se objevují kvalitnější sourozenecké vztahy. Toto zjištění se mi potvrdilo, jak u dětí účastnic výzkumů, tak ze zkušeností účastnic z jejich primárních rodin.

Co se dále týká zkušeností matek ze svých primárních rodin, u matek, jež samy sourozence mají, jsem očekávala jistou výhodu ve výchově vlastních dětí, oproti matkám, jež samy jako děti byly jedináčky. Výsledky však u daného výzkumného vzorku neprokázaly žádné rozdíly v kvalitě způsobů výchovy sourozenců. Obě skupiny matek využívají stejné strategie pro řešení sporů mezi svými dětmi i stejné strategie pro vytváření pozitivních vztahů sourozenců.

Zde udávám seznam strategií, jež matky využívají k tomu, aby mezi svými dětmi efektivně vyřešily spory:

vysvětlení dané situace, předcházení sporům spravedlivým přístupem k dětem jako je např. trávení stejně dlouhého času s oběma potomky či koupě hraček oběma dětem, **usmíření po hádkách** např. fyzickým kontaktem, **ignorování dětí** při menších sporech, tak aby si je děti vyřešily samy mezi sebou, **rychlá reakce matky spojená s přerušением hádky** či bitky, **substituční strategií** tak, že matka při sporu odvede pozornost dětí k jiné aktivitě, **vyjádření vzájemné lásky** matky místo hádky, **snaha naučit děti reflexe pocitů** druhého člověka, **zastávání se mladšího sourozence**.

Tyto strategie využívají matky pro to, aby mezi svými dětmi podporovaly vznik či stabilitu pozitivního sourozeneckého vztahu:

Příprava staršího sourozence na příchod mladšího, vedení sourozenců ke společné aktivitě, vůbec učení společně trávit čas, často matky vedou děti ke společným sportovním aktivitám a pobytu na čerstvém vzduchu. **Snaha o rovnocennou pozornost k oběma dětem**, zajištění tak spravedlivé dostupnosti matky pro všechny své děti. **Kladení důrazu na fyzický kontakt v rodině, učení dětí spolupráci a vzájemné pomoci, podpora matek k tomu, aby si děti vyjadřovaly vzájemnou lásku**.

Tato práce, dle mého názoru přispívá alespoň v omezené míře k tématu diferenciálního rodičovství, jež se přirozeně u matek objevuje. Také se mi podařilo zachytit několik výchovných strategií, jež matky využívají. V českém jazyce k tomuto tématu sourozenectví zatím nebylo věnováno mnoho výzkumů, avšak ve světě se stává čím dál více populárním.

Seznam literatury a zdrojů

- Adler, A. (1999). *Porozumění životu: Úvod do individuální psychologie*. Praha: Aurora.
- Adler, A. (1964). *Problems of neurosis*. New York: Harper and Row.
- Adler, A. (1994). *Psychologie dětí: děti s výchovnými problémy*. Praha: Práh.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3296–3319.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11, 56 – 95.
- Buehler, C., & Welsh, D. P. (2009). A process model of adolescents' triangulation into parents' marital conflict: The role of emotional reactivity. *Journal of Family Psychology*, 23(2), 167–180.
- Buchanan, C. M., & Waizenhofer, R. (2001). The impact of interparental conflict on adolescent children: Considerations of family systems and family structure. In A. Booth, A. C. Crouter, & M. Clements (Eds.), *Couples in conflict*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, Inc.
- Collard, R. R. (1968). Social and play responses of first-born and later-born infants in unfamiliar situation. *Child Development*.
- Čapek, J., & Čapková, M. (2010). *Pozitivní výchova sourozenců v rodině*. Praha: Portál.
- Elledge, L. C. (2010). *Parents strategies in response to sibling conflict: Links to sibling relationship quality and children's peer-reported adjustment*. (Disertační práce).
- Emery, R. E. (1982). Interparental conflict and the children of discord and divorce. *Psychological Bulletin*.
- Faber, A., & Mazlish, E. (2009). *Sourozenci bez rivalry*. Brno: Computer Press.
- Fosco, G. M., & Feinberg, M. E. (2014). Cascading effects of interparental conflict in adolescence: Linking threat appraisals, self-efficacy, and adjustment. *Development and Psychopathology*, 27(1).
- Gerard, J. M., et al. (2005). In the eyes of the beholder: Cognitive appraisals as mediators of the association between interparental conflict and youth maladjustment. *Journal of Family Psychology*.
- Grolnick, W. S., & Ryan, R. M. (1989). Parent styles associated with children's self regulation and competence in school. *Journal of Educational Psychology*, 81(2), 143–154.

- Hartl, P., & Hartlová, H. (2004). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Jensen, A., C. et al. (2013). Life Still Isn't Fair: Parental Differential Treatment of Young Adult Siblings. *Journal of Marriage and the Family*.
- Kan, M. et al. (2008). Interparental incongruence in differential treatment of adolescent siblings: Links with marital quality. *Journal of Marriage and Family*.
- Kimplová, T. (2008). *Základy psychologie manželského a rodinného soužití*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.
- Kothari, B. H. (2011). *Parental differential treatment (PDT) of siblings: Examining the impact and malleability of differential warmth and hostility on children's adjustment*. (Disertační práce). Portland State University.
- Kramer, L., & Baron, L. A. (1995). Intergenerational linkages: How experiences with siblings relate to parenting of siblings. *Journal of Social and Personal Relationships*.
- Langmaier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada.
- Leman, K. (2008). *Sourozenecké konstelace*. Praha: Portál.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. Mussen (Ed.) *Handbook of Child Psychology* Vol.4. New York: Wiley.
- Meunier, J. C. et al. (2013) Multilevel mediation: cumulative contextual risk, maternal differential treatment, and children's behavior within families. *Child Development*.
- Miller, S. (2010). *Supporting parents: improving outcomes for children, families and communities*. Berkshire: McGraw-Hill.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Novák, T. (2007). *Sourozenecké vztahy*. Praha: Grada.
- Patterson, G. R. et al. (1984). *Family interaction: A process model of deviancy training. Aggressive Behavior*.
- Prekopová, J. (2009). *Prvorozené dítě*. Praha: Portál.
- Shelton, K. H., & Harold G. T. (2008). Pathways between interparental conflict and adolescent psychological adjustment: Bridging links through children's cognitive appraisals and strategies. *Journal of Early Adolescence*.
- Schroeder, C. S., & Gordon, B. (1991). Assessment and treatment of childhood problems: *A clinician's guide*. New York: Guilford Press.

Sobotková, I. (2001). *Psychologie rodiny*. Praha: Portál.

Solmeyer, A. et al. (2011). Coparenting around siblings' differential treatment in Mexican-origin families. *Journal of Family Psychology*.

Spera, C. (2005). A Review of the Relationship Among Parenting Practices, Parenting Styles, and Adolescent School Achievement. *Educational Psychology Review*. 17(2): 125–146.

Švaříček, R., & Šed'ová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Tóthová, J. (2011). *Úvod do transgenerační psychologie rodiny: transgenerační přenos vzorců rodinného traumatu a zdroje jeho uzdravení*. Praha: Portál.

Vančurová-Fragnerová, E. (1966). *Vztahy mezi sourozenci*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

Přílohy

Ukázka přepisu rozhovoru s paní Hanou:

V: Můžete mi nejprve říct něco o vaší domácnosti? Např. o tom, kdo v ní žije, kolik máte dětí či kde žijete?

H: No takže... žijeme v domě já a můj manžel, dvě kočky, dvě děti a jedno stěně, který chtěly naše děti a já vlastně taky. Máme rodinný dům na okraji města v dosahu MHD kvůli dětem, aby se mohly všude dopravovat. Bydlíme tu teprve jeden rok, před tím jsme žili v bytě v centru města.

V: Jak byste své děti popsala, kolik jim je let?

H: Starší je dvanáctiletá dcera Kateřina, je moc hodná, starostlivá, stará se o brášku, dělá mažoretky, byla přijatá na osmileté gymnázium, je šikovná ale trošku líná. Je to zlatíčko, hodně kreativní, dělá třeba takové mozaiky, je to sportovní typ, jezdíme spolu na kole, běhá hodně na hřišti.

Synovi Tomíkovi je devět let, řekla bych o něm totéž, je taky lehce rozmazlený, za to si ale můžu sama, já si nestěžuju, jsou hodní.

Co bych o něm řekla? [pauza; 5 vteřin]

Je uzavřený, chytrý, až přechytralý, hodně si čte, sportuje i víc než Kačka, ale díky tomu, že ho do toho tlačím. Chce ale takové sporty, kde funguje sám za sebe, ty individuální.

V: V čem jsou vaše děti stejné a v čem se naopak od sebe liší?

H: Stejní jsou v tom, že nás mají rádi a mají taky sebe sami rádi navzájem. Oba jsou chytrý a líný, domácí práce jim nejdou. To mají po tatínkovi. [směje se]

Liší se hlavně ve společenské aktivitě. Kačka vždycky už od mala byla typ do společnosti, Tomík ten je radši sám. Oni celkově chtějí všechno každé jinak. Jeden vstává brzo, druhý pozdě, naopak chodí i spát. Jeden chce marmeládu, druhý sádlo a takhle je to ve všem. [směje se]

V: Komu se podobají?

H: Kačenka je moje, Tomáš je tátovo, jak vzhledem, tak vlastnostma. Po tátovi je Kačka ale taky trochu, třeba po něm je taková po rejpavá.

V: A vy jste si přála dvě děti?

H: Ano i tři. Vždycky jsem chtěla minimálně dvě děti. Byla jsem jedináček, nikdy jsem nechtěla jim být, a tak jsem chtěla, aby moje děti nebyly osamělý, aby měly partáka, jak na hraní, tak i pro život.

V: Podle čeho jste svým dětem vybírali jména?

H: S manželem jsme oba vybírali, ale já měla hlavní slovo a právo. Nechtěli jsme žádné rodinné jméno, v tom jsme byli za jedno. Takže jsme vybírali a vybírali, sestavili jsme užší výběr a pak jsme zvolili jména.

V: Jak byste popsala svůj přístup k dětem?

H: Láskyplný, mateřský, mají toho hodně dovoleno. Sice opatrovnický, ale mají volnou ruku. Jsem benevolentní, vždycky mě na něco utáhnou, jsem málo důsledná, ale to mám tak obecně i v životě a štve mě to.

V: Manželův přístup je jiný nebo spíš podobný?

H: Manžel to má taky tak, ještě měkčí je. Nakonec musím být já ta zlá. [směje se]
Já je musím nutit dělat různé věci. Ale řekla bych, že mě poslouchají stejně méně, když už táta jednou zavelí, tak ho poslechnou, ode mě jsou to jen výkřiky do tmy.
[směje se]

V: A jak byste popsala vztah k jednotlivým dětem?

H: Snažím se být v tomhle spravedlivá. Oba jsou moji. Vždycky to bylo těžký, ale tím jak člověk ví, jak to někde takhle funguje špatně, tak se člověk snaží tomu předejít. Bylo by mi nepříjemný, kdybych do toho sklouzla. Nevím, jestli jsem to vždycky dodržela, tu spravedlivost, ale snažím se. Miluji je stejně.

V: Nenapadá vás něco extra, co by utvářelo či stále utváří vztah k jednotlivému dítěti?
Třeba se mezi vámi stala nějaká zvláštní událost, která váš vztah posílila či naopak.
Nebo např. je vám nějaká vlastnost dítěte velmi blízká.

H: [směje se] No s Kačkou si přeci jen víc pokecám, s Tomíkem to tak lehké není. Kačka je taky holka, to je jedna věc a Tomík, ten nepotřebuje se mnou tolik mluvit, plus je uzavřenější.

V: Jak byste ještě popsala svou výchovu? Máte nějaká pravidla?

H: Pravidlem je u nás zdravý rozum, jinak nijak pravidla zásadní nejsou. Aby nedělali bordel, učili se dobře, aby nebyli zlí na ostatní. Jsme prostě kamarádi.

V: Vy sama máte nějaké sourozence?

H: Nemám a vždycky mě to mrzelo, už od mala.

V: Jak k vám přistupovala vaše matka a váš otec?

H: Byli až moc hodní, ale já to nezneužívala. Tenkrát to bylo jiný než třeba teď. Když mi něco řekli, tak jsem to udělala. Škola byla na prvním místě, to byly moje hlavní povinnosti. Maminka byla přísnější, na mě nebyla třeba tak hodná jako na své vnoučata teď. Rozhodně jsem musela víc pomáhat.

V: Inspirujete se výchovou svých rodičů? Nebo se naopak snažíte předejít určitým věcem ve výchově, které vaše rodiče dělali?

H: Asi jo, ale nevím jak. To tak nějak člověk převezme a ani neví jak, nevědomky to dělám. Neměla jsem u nich nic špatně. Nemám si na co stěžovat, takže asi vychovávám své děti stejně. [pauza; 5 vteřin]

Ale dělám i něco negativně po nich, [směje se] rodiče mě nutili dělat hudbu, tak jsem to děti taky nutila dělat a nic z toho stejně nebylo.

V: A snažíte se tedy dělat něco jinak?

H: [pauza; 5 vteřin] Nejezdili jsme na společný výlety, jezdilo se třeba za příbuznými pracovat na zahradu, ale přímo rodinný výlety jsem postrádala. Hodně to bylo zaměřené na práci, dnes na zábavu, lidi to chtějí mít pestřejší. Takže my výletíme a cestujeme. Já nutím děti sportovat, to mi rodiče nedělali a nechápu proč. Taky jsem u rodičů postrádala nějaký mazlení a tulení, což u nás neplatí. Teď si to všechno nahrazuji a hezky se s dětičkami mazlíme, hladíme a objímáme. [směje se]

V: Vnímáte u partnera pocit preference jednoho z dětí?

H: Asi jo, ale je to tak, že od každého chce něco jiného, je to jinak prostě. Od každého chce něco jiného, jsou věci, v kterých možná určitě ten rozdíl dělá [pauza; 10 vteřin]. Když to řeknu přímo, myslím si, že ano. Oba preferuje v něčem jiným. Neumím to slovně zachytit. Po jednom chce víc.

V: Takže to spíš není o preferenci jako oblíbenosti ale spíš o přístupu v různých situacích?

H: Jo, po jednom chce v něčem víc, po tom druhým míň a naopak.

V: Připravili jste své starší dítě na příchod mladšího sourozence?

H: Celou dobu jsme ji připravovali. Těšila se na brášku, ale pak po porodu mela míň pozornosti, což byl malý problém. Přímou si to nepamatuji, jak jsme jí třeba sdělili, že jsem těhotná. Bavili jsme se o miminku, poslouchala břicho. Ukazovala jsem jí obrázky, jak miminko roste. Vybírala oblečky se mnou. Bráchu si představovala jako panenku.

V: A jak se tedy chovala po narození Tomáška?

A: Kačka hrozně žárlila. Tatínek se nemohl věnovat Tomášovi, musel se věnovat jí, aby Kačce kompenzoval její pozornost. Já jsem to tedy tenkrát tak nepocítovala právě díky manželovi, ale bylo to tak. Když přišel domů, musel s ní být. Hodně se jí věnoval. Žárlila hlavně kvůli té pozornosti, ale neškodila mu. Maximálně mu sebrala nějakou hračku, nic zákeřného.

V: A objevují se u vašich dětí nějaké projevy žárlivosti i nyní?

H: Jak říkám, mají se moc rádi, jsou kamarádi, ty projevy měla Kačka jen na začátku kvůli ztrátě pozornosti. Žádná žárlivost se teda neobjevuje, jsou kamarádi, když už tak fakt něco malinkýho, co se dá slovně vyřešit, je to stejný jako v každém vztahu i dospěláckým.

V: A když už se tedy něco objeví, jak přesně reagujete?

H: Vlítnu mezi ně a vyříkáme si to. Proč ty, proč ty, co se stalo, a jdeme dělat něco jiného na rozptýlení.

V: A co třeba nějaký rvačky nebo tak něco, to nedělají?

H: Maximálně nějak skrytě a tajně. Protože když se výjimečně prali, tak jsem do toho vstoupila a roztrhla je a dostali nějakou jinou činnost k děláni. Ani strkat se nemohli, vždycky jsem hned zasáhla a oni to přestali dělat. Já tohle totiž z duše nesnáším.

V: Jde vidět, že se u dětí snažíte budovat pozitivní sourozenecký vztah.

H: Samozřejmě, to je můj celoživotní cíl. Protože je to speciální vztah. Mám ráda, když to doma funguje.

V: Popsala byste mi na závěr ještě nějaké konkrétní příklady na to budování vztahu?

H: Tak všechno to co jsem už říkala, jak vznikal spor, hned jsem zasáhla. Když na sebe třeba práskali, nijak jsem na to nereagovala a nechala jsem je. Jsem na ně hodná, obětavá, vyjadřujeme si lásku, oni si jí taky vyjadřují mezi sebou, tím, že si pomáhají, mazlí se spolu, hrajou si spolu a tak...

Všechno se snažíme dělat společně. Trávíme spolu čas, bavíme se spolu, hrajeme si spolu. Na tábory jezdí taky společně, což se jim úplně nelíbí, ale oni to později ocení [směje se]. Ještě budou vzpomínat [směje se].